

# BOUWHISTORISCHE VERKENNING MET WAARDENSTELLING

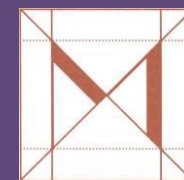
LANGESTRAAT 10  
DIEDEN

Onderzoek i.o.v. Mevr. B. Snuverink - Valkenberg

versie 2: 28 november 2019



MONUMENTEN  
ADVIES BUREAU



## COLOFON

### Onderzoeksubject

Langestraat 10  
5353 KD Dieden

### Status

Gemeentelijk monument, nr. G815

### Opdrachtgever

B. Sneuverink-Valkenberg

### Veldwerk

F. Haans  
D. Schaars

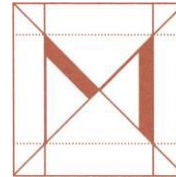
### Rapportage

D. Schaars

### Fotografie

F. Haans  
D. Schaars

(Alle afbeeldingen, tenzij anders vermeld, door Monumenten Advies Bureau, 12-10-2018 en 22-10-2019)

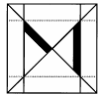


### MONUMENTEN ADVIES BUREAU

drs. C.J.B.P. Frank  
drs. F.A.C. Haans  
mw. drs. C.H.J.M. van den Broek  
drs. J. de Jong  
ing. G. Korenberg  
mw. drs. M.E.D. Lemmens  
D. Schaars MA  
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1  
6542 SN NIJMEGEN  
tel: 024-3786742  
Info@monumentenadviesbureau.nl  
www.monumentenadviesbureau.nl

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,  
copyright MAB Nijmegen 2018 en 2019



## Inhoud

1 INLEIDING	4	4.6 INTERIEUR	63
2 SAMENVATTING	5	4.6.1 BEGANE GROND	63
2.1 BOUWGESCHIEDENIS	5	4.7 OVERIGE GEBOUWEN	67
3 HISTORISCHE ONTWIKKELING	7	5 BOUWHISTORISCHE WAARDENBEPALING	69
3.1 ONTWIKKELING VAN DIEDEN	7	5.1 ARCHITECTUUR- EN BOUWHISTORISCHE WAARDEN	69
3.1.1 BESTUURLIJKE ONTWIKKELING	7	5.2 CULTUURHISTORISCHE WAARDE	70
3.1.2 STEDELIJKE STRUCTUUR	7	5.3 ZELDZAAMHEIDSWAARDE	70
3.1.3 MIDDELEEUWSE GEBOUWEN IN DIEDEN	8	5.4 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE	70
3.1.4 HISTORISCHE BOERDERIJEN IN DIEDEN	11	5.5 GETRAPTE WAARDENSTELLING OP ONDERDELEN	71
3.2 ONTWIKKELING PERCEEL LANGESTRAAT 10	12	5.5.1 EXTERIEUR	71
3.3 OUDE FOTO'S BOERDERIJ	16	5.5.2 INTERIEUR	71
3.4 BEWONERSGESCHIEDENIS	19	5.6 TOELICHTING WAARDENGRADATIES	72
3.5 BOERDERIJEN IN DE MAASKANT	21	5.7 DATERINGS EN WAARDERINGSPLATTEGRONDEN	72
3.5.1 MIDDELEEUWEN EN ZEVENTIENDE EEUW	21	6 AANBEVELINGEN	75
3.5.2 LATERE HALLESHUISTYPEN	25	7 BRONNEN EN LITERATUUR	76
4 BOUWHISTORISCHE VERKENNING	27	8 BIJLAGE:	77
4.1 SITUERING	27	8.1 DENDROCHRONOLOGISCH ONDERZOEK	77
4.2 HOOFDVORM, PLATTEGROND EN OPBOUW, DAK	28	8.1.1 PRINCIPES VAN DENDROCHRONOLOGISCH ONDERZOEK	77
4.3 GEVELS	29	8.1.2 HET NEMEN VAN DE HOUTMONSTERS	77
4.4 CONSTRUCTIEVE ELEMENTEN	42	8.2 LANGESTRAAT 10 DIEDEN	79
4.4.1 GEBINTCONSTRUCTIE	42	8.2.1 GEBINTCONSTRUCTIE	79
4.4.2 DRAAGCONSTRUCTIES	50	8.2.2 POSITIE EN DATERING VAN DE GEBOORDE BALKEN IN DE CONSTRUCTIE	79
4.5 INDELING	53	8.3 CONCLUSIES	83
4.5.1 BEGANE GROND	53		
4.5.2 ZOLDER	61		

# 1 INLEIDING

## **Korte inleiding object**

De vroegste notitie van de boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden stamt uit 1749, wanneer het gebouw wordt weergegeven op de kaart van heerlijkheid Dieden. Hoewel in eerste instantie gedacht werd dat de kern van de boerderij ouder zou zijn, is in het dendrochronologische onderzoek vastgesteld dat de gebinten uit omstreeks 1773 stammen.

Thans is voor de boerderij een herbestemmings- en wijzigingsplan in voorbereiding. Ter ondersteuning van dit plan is door Monumenten Advies Bureau, in opdracht van Bureau Bouwondersteuning, een bouwhistorische verkenning met waardenstelling uitgevoerd.

## **Input planvorming**

De bouwhistorische verkenning en de waardenstelling dienen als input voor en ter toetsing van de planvorming. Het betreft een verkennende analyse en waardering van het interieur en exterieur van het gebouw en de directe omgeving. Het rapport beschrijft de huidige verschijningsvorm en gaat in op de gefaseerde bouwgeschiedenis. Het onderzoek maakt inzichtelijk welke mutaties hebben plaats gevonden en welke onderdelen thans nog oorspronkelijk zijn en/of historische waarde bezitten. De getrapte waardenstellingen van exterieur, constructies en interieurelementen maken duidelijk welke onderdelen monumentwaarden bezitten en zoveel mogelijk in toekomstige transformaties en herstelplannen gehandhaafd dienen te blijven.

## **Onderzoeksbeperving**

Het onderzoek heeft de diepgang van een bouwhistorische verkenning. Dat betekent dat exterieur en interieur verkennend zijn onderzocht. Er heeft geen destructief onderzoek plaats gevonden.

Wat betreft het archiefonderzoek is kennisgenomen van de beschikbare informatie in de bouwdoSSIERS in het Brabants Historisch Informatie Centrum in Den Bosch. Daarnaast zijn verschillende digitale beeldbanken bekeken voor beeldmateriaal. Tevens is er het een en ander aan literatuur doorgenomen. De lijst met gebruikte bronnen zijn achter in het rapport opgenomen bij hoofdstuk 7.

## **Opzet rapportage**

In deze rapportage vindt u in hoofdstuk 2 een beknopte samenvatting van de bouwgeschiedenis en de waardenstelling. Hoofdstuk 3 beschrijft de gefaseerde bouwhistorische ontwikkeling van het complex en omgeving. Tevens wordt een overzicht gegeven van historisch beeldmateriaal (foto's, bouwtekeningen en meer) van het object. Hoofdstuk 4 geeft een bouwhistorische beschrijving en verkenning van de huidige bouwsubstantie van het exterieur en interieur, en de belangrijkste constructies binnen in het object.

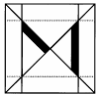
In hoofdstuk 5 worden de aangetroffen historische waarden omschreven. Dit hoofdstuk is een belangrijke basis voor planvorming en toetsing en sluit af met de daterings- en waarderingskaarten.

In hoofdstuk 6 zullen zonodig enkele aandachtspunten en aanbevelingen worden geformuleerd met het oog op eventueel toekomstig verdiepend onderzoek.

Als bijlage is een uitwerking van het in oktober 2019 uitgevoerde dendrochronologische onderzoek toegevoegd. De hierbij ingewonnen informatie is ook verwerkt in het oorspronkelijke rapport en de waarderings- en dateringskaarten. Dit rapport vormt dan ook een herziene versie van het rapport uit november 2018.

Daan Schaars, Monumenten Advies Bureau,  
Nijmegen, november 2018 en herziene versie in 2019





## 2 SAMENVATTING

### 2.1 BOUWGESCHIEDENIS

Al in 1749 stond er op de positie van de huidige boerderij een gebouw. De huidige bouwmassa is echter van een latere datum, die aan de hand van dendrochronologisch onderzoek naar de aanwezige gebintconstructie kon worden gedateerd op omstreeks 1773. De gevels van de boerderij zijn van oorsprong opgetrokken in vakwerk, met een vermoedelijke vulling van leem. Aan de voorzijde heeft de boerderij een overstek gehad, wellicht voorzien van een houten bekleding. Het dak wordt van oorsprong gevormd door een sporenkap van eikenhouten sporenparen met hanehouten. Deze constructie is nu nog deels aanwezig.

Behorende tot de oudste bouwphase van 1773 is het rookkanaal tegen de brandmuur tussen woon- en bedrijfsgedeelte. De achttiende-eeuwse variant was onderdeel van de haard, die in de achterwand van de huidige woonkamer was gesitueerd. Deze haard zou in 1950 worden dichtgezet met behoud van de boezembalk.

In 1807 volgt een grote verbouwing wanneer de voorgevel, en wellicht ook delen van de zijgevels, worden versteend. Mogelijk is er toen ook ene uitbouw gemaakt aan de achterzijde.

In de loop van de negentiende eeuw komt ook de indeling van het woongedeelte tot stand, met lange gang achter de entree, twee kamers en melkkamer aan de linkerzijde en een kelder en opkamer aan de rechterzijde. Deze indeling zou in 1979 worden aangepast met de sloop van de opkamer en kelder.

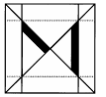
In 1897 wordt de uitbouw aan de achterzijde van de boerderij verplaatst van noord naar zuid.

Een grote verbouwing volgt in 1950 wanneer de achtergevel opnieuw wordt opgetrokken en de huidige indeling van de stal wordt gerealiseerd.

Ook wordt het dak opgehoogd waarbij er nieuwe spanten in de bestaande sporenkap, vermoedelijk uit 1773, worden geplaatst. Aan de achterzijde worden er tevens nieuwe sporen en gordingen aangebracht.

Binnen in het woongedeelte worden er inbouwkasten gemaakt naast de dichtgezette haard in de woonkamer en wordt er een nieuwe doorgang tussen de slaapkamer en melkkamer aan de noordzijde van het woongedeelte.





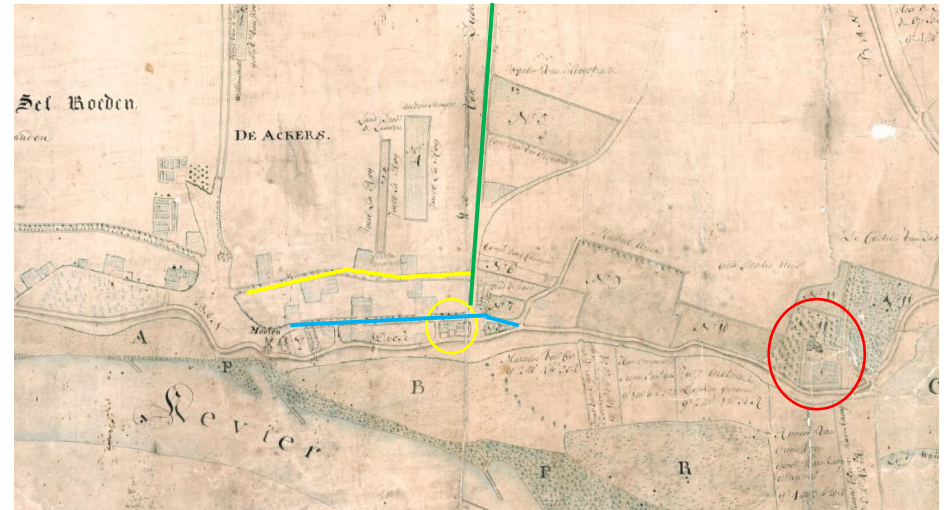
## 3 HISTORISCHE ONTWIKKELING

### 3.1 ONTWIKKELING VAN DIEDEN

#### 3.1.1 BESTUURLIJKE ONTWIKKELING

Dieden is aan de zuidoever van de Maas gelegen en heeft een geschiedenis die teruggaat tot omstreeks de elfde eeuw. De eerste eigenaar van de nederzetting is Marina van Dieden geweest, die na 1312 het landgoed in handen kreeg. In de loop van de dertiende tot de zestiende eeuw raakte Dieden en omgeving in de strijd verwickeld tussen de hertogen van Gelre en Brabant. In 1440 werd de heerlijkheid, waartoe ook de in de twaalfde eeuw reeds bedijkte polder Dieden, het huis en de uiterwaarden hoorden, door hertog Arnold V van Gelderland verpand aan Dirk van Bronkhorst, Heer van Batenburg, voor 6000 gouden guldens.

In de zestienden en zeventiende eeuw waren de heren Van Gendt de bezitters van de heerlijkheid, zo blijkt uit de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en de graafschap Zutphen. De eerste telg van de Van Gendts die zich Heer van Oyen en Dieden mocht noemen was Willen (1460-1518). Na hem namen zijn zoon Walraven (1498-1558) en diens zoon Johan Gerard (1540-1613) deze titel of. De heerlijkheid Oyen en Dieden werd na Johan Gerards dood verdeeld onder diens twee zonen. Otto (1578-1640) werd heer van Dieden. Tevens was hij heer van Biesterfeld. Zoon Jan Walraven volgt hem hierin op (1632-1682), vervolgens Otto Frederik (1666-1706) en Sophia Amalia Maria, die tevens vrouwe van Vorden en Heesbeen was (1696-1764). De laatste baronesse Van Gendt, Sophia Amalia Maria Vrouwe van Dieden, Biesterfeld, Vorden en Heesbeen verkocht de heerlijkheid met alle daarbij behorende rechten en goederen in 1724 voor 100.000 gulden aan Matthias Lambertus Singendonck, destijds burgemeester van Nijmegen. Waarschijnlijk heeft de familie Singendonck de heerlijkheid als buitenverblijf gebruikt.



**Kaart van 1749 van de heerlijkheid Dieden met aan de onderzijde de Maas. Bij de rode omlijning het kasteel en de gele omlijning de Sint Laurentiuskerk. De blauwe lijn geeft de Voorstraat aan, de gele de Achterstraat en de groene lijn de Langestraat. BHIC, inv.nr. 343 Coll. kaarten en tek. van het Rijksarchief in Noord Br., nr. 1828.**

De weduwe van Singendonck, Agnes Hoefft, liet in 1749 door landmeter Jan van Aerden een kaart vervaardigen van de heerlijkheid.

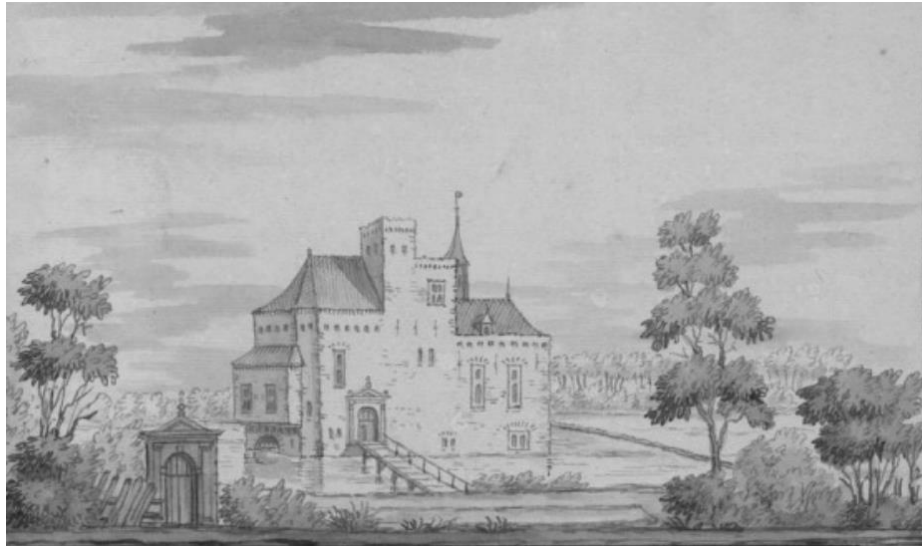
Sedert 1806/07 behoort dit gedeelte tot het gebied van de latere provincie Noord-Brabant.

De heerlijkheid strekte zich uit over het grondgebied van de in 1816 opgerichte voormalige gemeente Dieden-Demen-en-Langel. Zij omvatte het grondgebied van de polder van Dieden en van het gelijknamige dorp. De gemeente Dieden-Demen-en-Langel zou in 1923 door Ravenstein worden geannexeerd, die op haar beurt in 2003 weer werd ondergebracht bij de gemeente Oss.

#### 3.1.2 STEDELIJKE STRUCTUUR

De middeleeuwse stedelijke structuur van Dieden is typisch voor die van een dijkdorp, waarbij er een doorgaande weg over de dijk aanwezig is met daar achter een voor- en achterweg.





Het kasteel Eerbosch bij Dieden, hier gezien op een prent van J. Stellingwerf uit 1723, was in het bezit van de heer van Dieden. Het gebouw is in 1876 afgebroken.  
afb: Natuurmonumenten en RWS, *Startdocument MeerMaas*, 29-09-2017, p.5.

Aan deze wegen is een kern van lintbebouwing ontstaan, die in het geval van Dieden het meest geclusterd is in de buurt van de Sint Laurentiuskerk op de kruising van de Voorstraat met de Langestraat. De Langestraat is tevens de oude verbindingsweg naar de zuidelijk gelegen plaatsen Haren en Oss. De oude stedelijke structuur van Dieden is nog altijd grotendeels aanwezig.

### 3.1.3 MIDDELEEUWSE GEBOUWEN IN DIEDEN

Ten westen van de dorpskern lag het kasteel Eerbosch, Ter Borg of het Huis te Dieden. Dit kasteel, dat door de Heer van Dieden werd bewoond, is vermoedelijk in de loop van de middeleeuwen gebouwd. Volgens enkele historische bronnen heeft de heerlijkheid Dieden op zijn minst een vijftiende-eeuwse oorsprong. Zo weet A.J. van der Aa in 1841 te vermelden in het *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, dat het al in 1440 wordt vermeld als een Gelders leengoed, waarbij waarschijnlijk een stenen huis of een klein kasteel zal hebben behoord.

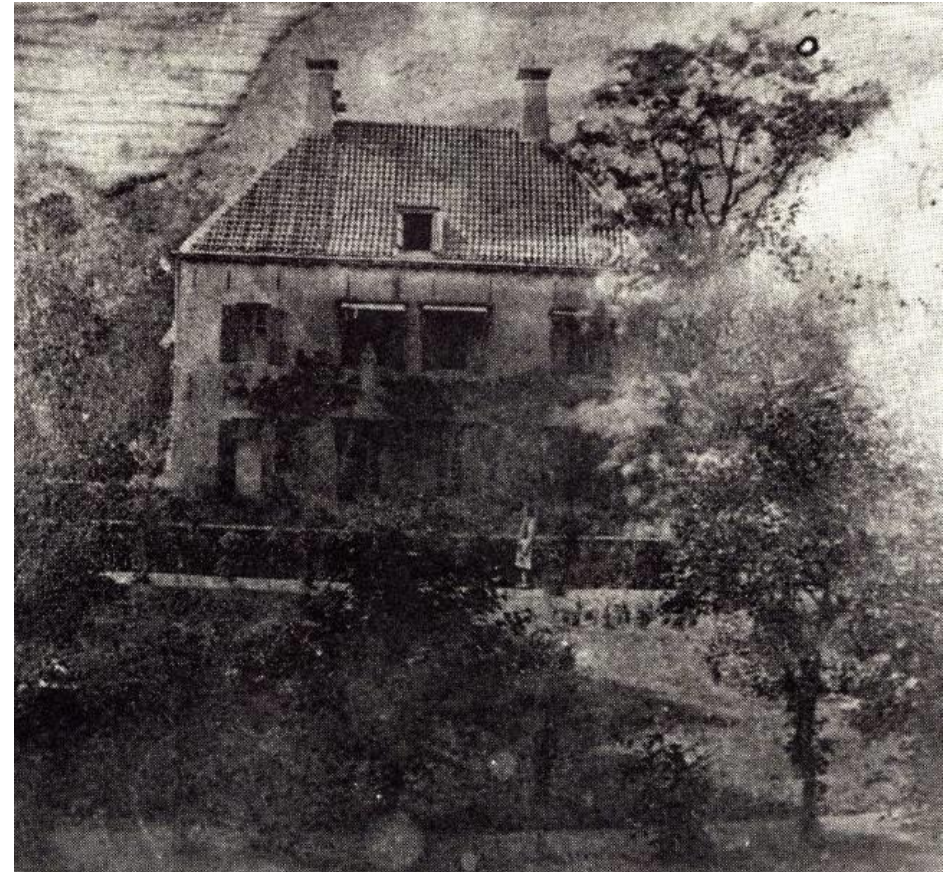
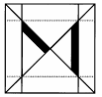


Foto uit 1873 van het kasteel Dieden uit het begin van de negentiende eeuw. foto: MAB rapport, *Het kasteelterrein van de heerlijkheid Dieden. Historisch onderzoek naar de bebouwing van het goed door de eeuwen heen*, januari 2004.

Het heeft er alle schijn van dat het huis, zoals Jan van Aerden dat in 1749 tekende, in het begin van de negentiende eeuw is vervangen door een nieuw en kleiner gebouw, dat waarschijnlijk werd gebouwd door Jan Matthias Singendonck (1769-1819), die in 1817 in de adelstand werd verheven met de titel van jonkheer.



Zicht op het zogenaamde *bouwhuis* op het kasteelterrein op een foto uit 1905. website BHIC, verhaal: *Het koetshuis van Kasteel Dieden*, door Harry de Loijer, 22 juli 2013.

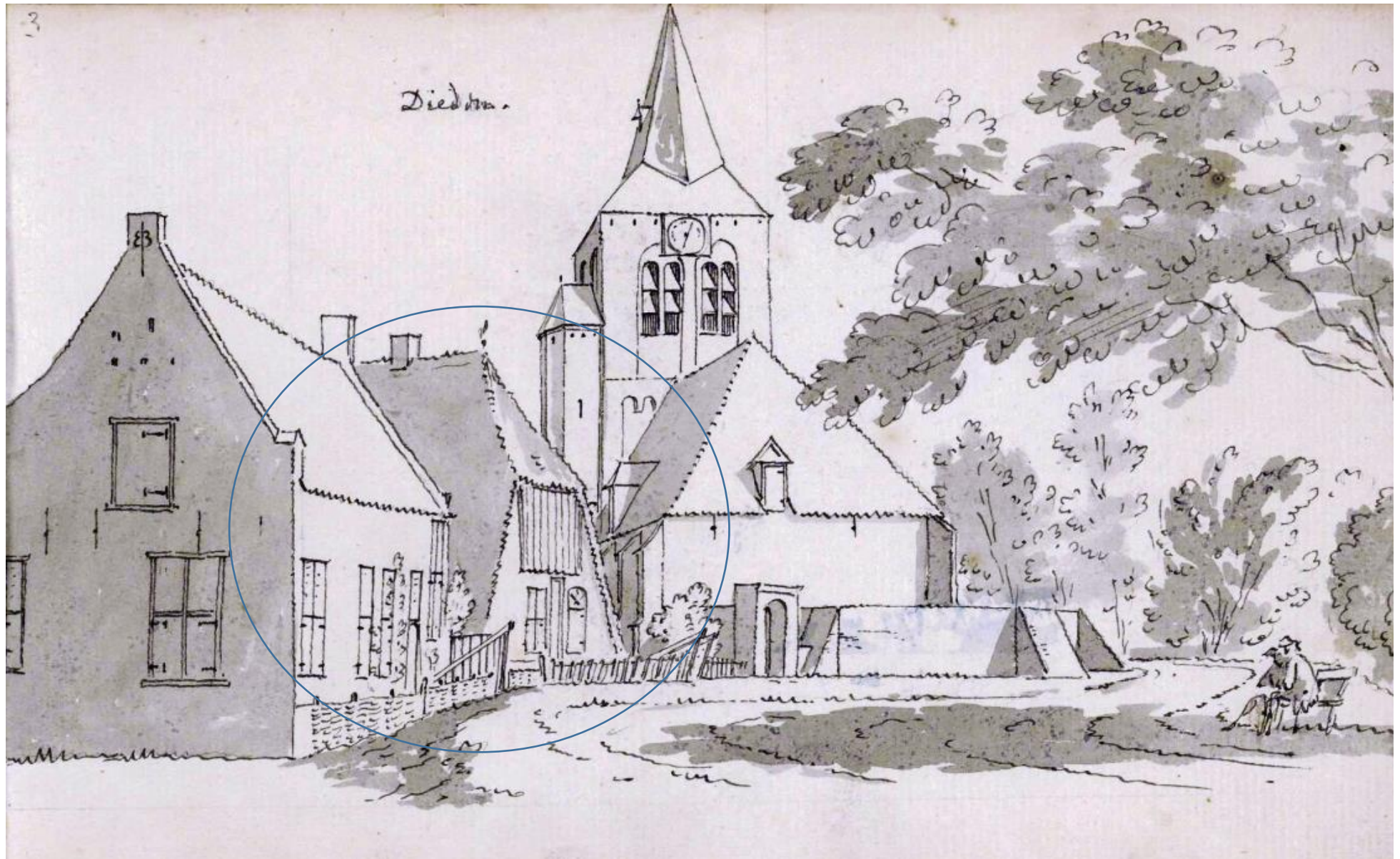
Singendonck was burgemeester van Nijmegen, ontvanger der accijnzen en in- en uitgaande rechten aldaar, lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant en dijkgraaf van Dieden.

Naast het vernieuwde huis werd een *bouwhuis* gerealiseerd, dat op de kadastrale kaart van 1832 voor het eerst voorkomt. Dit gebouw leeft deels voort in de thans nog bestaande woning op het terrein. Het kasteel was omgeven door een brede slotgracht, die nu nog deels aanwezig is. In de loop van de vermoedelijk achttiende eeuw heeft het kasteel een koetshuis gekregen. De hoofdbebouwing is in 1876 gesloopt.



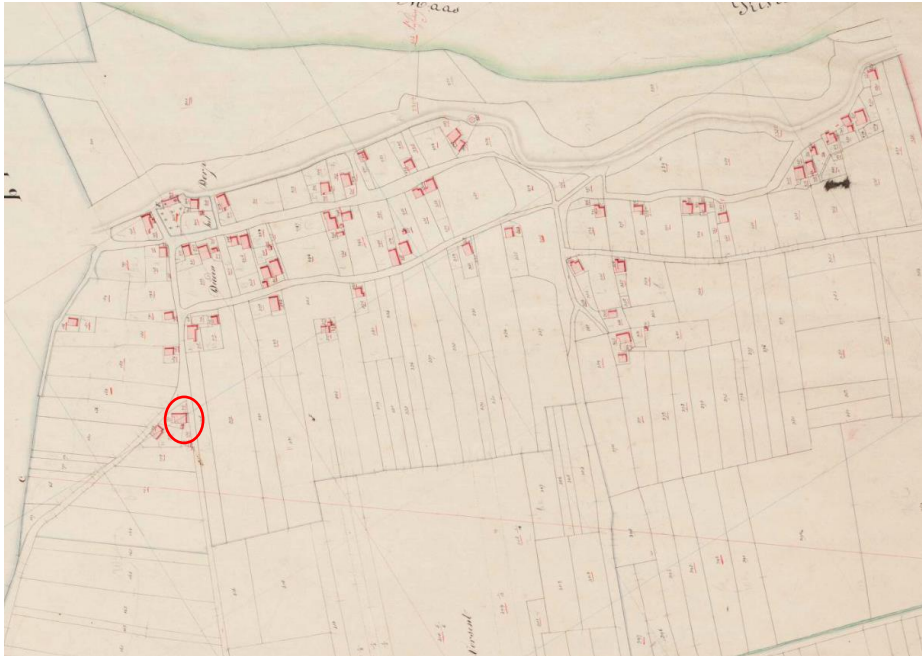
Zicht op de toren van de Laurentiuskerk op een foto uit 1920. KUB, beeldbank topografisch-historische atlas, nr. D 41 / 411.11 Nede.





Zicht op Dieden door Cornelis Pronk in 1732, gezien vanaf de Maasdijk richting het westen met op de achtergrond de ommuurde Laurentiuskerk. Links van de kerk is een boerderij (blauwe omlijning) van het hallehuistype gesitueerd, met laag doorlopend dak en een houten gevelbekleding in de top (vermoedelijk van een overstek) van de gevel aan de dijk. Aan deze zijde heeft de boerderij ook een doorgang met links daarvan een kruisvenster en rechts daarvan een venster met halfronde bovenzijde en luik. Rijksmuseum beeldbank, nr. RP-T-1918-230A-3(R)





Kadastrale minuutkaart uit 1832 van Dieden. RCE beeldbank, nr. minuutplan Dieden, Demen en Langel, Noord Brabant, sectie C, blad 02 (MIN10036C02).

Centraal in de dorpskern en aan de voet van de Maasdijk ligt de Sint Laurentiuskerk. Al in de achtste eeuw stond in Dieden een kerk of kapel toegewijd aan de heilige Laurentius. De gedeeltelijke tufstenen kerk stamt uit de dertiende eeuw en is op een zandrug langs de Maas gebouwd. De zijwanden zijn voorzien van twee spitsboogvensters die afgewisseld worden met steunberen die in de vijftiende eeuw zijn toegevoegd toen het schip verhoogd werd. De aangebouwde toren stamt van later, uit de tweede helft van de vijftiende eeuw. Voor de bouw daarvan is tufsteen van de kerk hergebruikt in de onderste geledingen.

De oorspronkelijk rooms-katholieke kerk werd in 1614 in gereedheid gebracht voor de protestantse eredienst.

---

<sup>1</sup> H. van Drunen, *Een Gelderse boerderij in Dieden, deel 2*, in: *Tussen Maas en Erfdijk*, jaargang 2, nummer 9, (2016), p.3.



Uitsnede van Dieden op de Kaart van het stroomgebied van de Maas bij Megen uit 1850 met bij de rode cirkel de boerderij op Langestraat 10. BHIC, inv. 8001 Kaartencoll. Waterschap De Maaskant..., nr. 3-10.

### 3.1.4 HISTORISCHE BOERDERIJEN IN DIEDEN

In Dieden zijn een aantal Rijks- en gemeentelijk monumentale boerderijen gesitueerd. De boerderij aan de Achterstraat 6 is een Rijksmonument en opgedeeld in een woonhuis met stal op een T-vormige plattegrond. Na onderzoek blijkt deze boerderij uit vijf bouwfases te bestaan waarvan de vroegste fasering stamt uit omstreeks 1627.<sup>1</sup> De gebinten in eiken- en grenenhout zijn nog aanwezig in de huidige boerderij.

Twee gemeentelijke monumenten staan aan de Kortestraat 5 (krukhuisboerderij) en de Poelstraat15 (langhuisboerderij), die beiden een negentiende-eeuws uiterlijk hebben maar wellicht ook ouder zijn.



Zicht op de boerderij aan de Poelstraat 15. Google maps 2018.



Zicht op de boerderij aan de Achterstraat 6 op een foto van voor de restauratie in de jaren '70 van de vorige eeuw. HLVR beeldbank, nr. 01075.



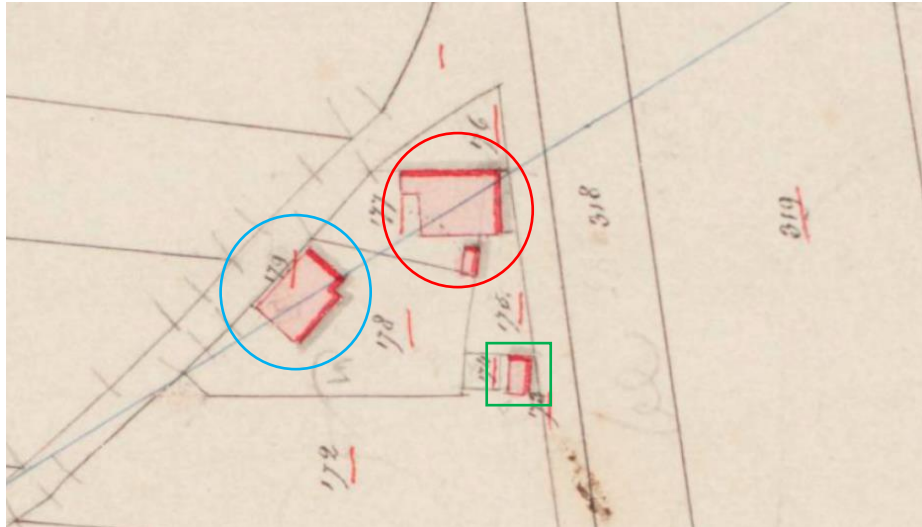
Uitsnede uit de kaart van 1749 van Dieden. BHIC, inv.nr. 343 Coll. kaarten en tek. van het Rijksarchief in Noord Br., nr. 1828.

### 3.2 ONTWIKKELING PERCEEL LANGESTRAAT 10

1749

De oudste vermelding van de boerderij aan de Langestraat 10 stamt uit 1749. De bebouwing is weergegeven op de kaart van heerlijkheid Dieden die is opgetekend door Jan van Aerden. De boerderij is dan pal gesitueerd op een langgerekte Y-kruising tussen de Langestraat (aangegeven op de kaart als: *Weg van Dieden na Megen*) en een verbindingsweg die richting het zuidwesten loopt, waarbij de beide kopgevels van het gebouw grenzen aan de wegen. Aan de zijde van de Langestraat zou het mogelijk kunnen zijn dat er hier een sloot tussen de weg en de boerderij was gesitueerd, aangezien er links en rechts van deze straat een dubbele lijn is getekend.





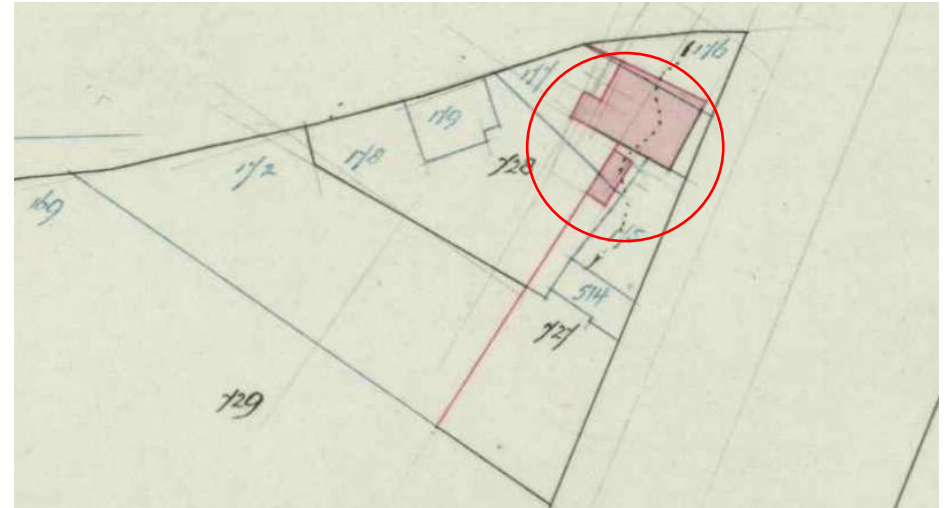
Uitsnede uit de kadastrale minuutkaart van 1832 met bij de rode cirkel de boerderij aan de Langestraat 10. Bij de blauwe cirkel is de grote schuur gesitueerd. In de groene omlijning is het bakhuis aangegeven. RCE beeldbank, nr. minuutplan Dieden, Demen en Langel, Noord Brabant, sectie C, blad 02 (MIN10036Co2)

De boerderij is op de kaart getekend als een rechthoekige bouwmasa, met ten zuiden van de boerderij een driehoekig bouwland. Dit stuk land grenst ten zuiden aan een groter perceel dat in handen is van een zekere Arn. van Gronveld.

### 1832

Op de kadastrale kaart van 1832 is de boerderij weergegeven onder nummer 177. Het terrein met de omliggende nummers (174-179) wordt dan omschreven als zijnde: huis, schuur, boomgaard en erf in eigendom van Peter van Nieuwland, landbouwer uit Dieden. Deze Peter van Nieuwland was tevens eigenaar van alle omliggende percelen met bebouwing.

De bouwmasa van de boerderij bestond in 1832 uit een rechthoekige vorm met een uitbouw aan de noordzijde van de achtergevel.



Het perceel op een kadastrale hulpkaart uit 1897 met de boerderij en schuur. Kadastrale archiefviewer, gem. Dieden, nr. C 727. kadaster.nl.

Schuin achter de boerderij (bij nummer 179 op de kadastrale minuutkaart) was een grote schuur aanwezig. Het kleine bouwdeel aan de Langestraat, ten zuiden van de boerderij, was in gebruik als bakhuisje. De omliggende percelen waren verder ingericht als tuinen, boomgaard en landbouwgrond.

Opvallend is dat ten opzichte van 1749 de Y-splitsing minder langgerekt is geworden. Hierdoor is de ruimte ontstaan voor een nieuw driehoekig stuk land (nr.176 op de kaart van 1832), dat bij het terrein van de boerderij is getrokken.

### 1897

In 1897 is de boerderij opgetekend op een kadastrale hulpkaart. De bouwmasa van de boerderij heeft dan een gelijke vorm als op de kaart van 1832, met uitzondering van de uitbouw aan de achterzijde van de boerderij. Deze is namelijk in 1897 verplaatst naar de zuidzijde.

Schriftelijk verzoek, bedoeld in art. 20  
der bouwverordening van de  
Gemeente Oss.

bijlage(n).  
om. nr. 1192  
Bruiktoest. j. 350:

Aan  
Heren Burgemeester en Wethouders  
van  
RAVENSTEIN

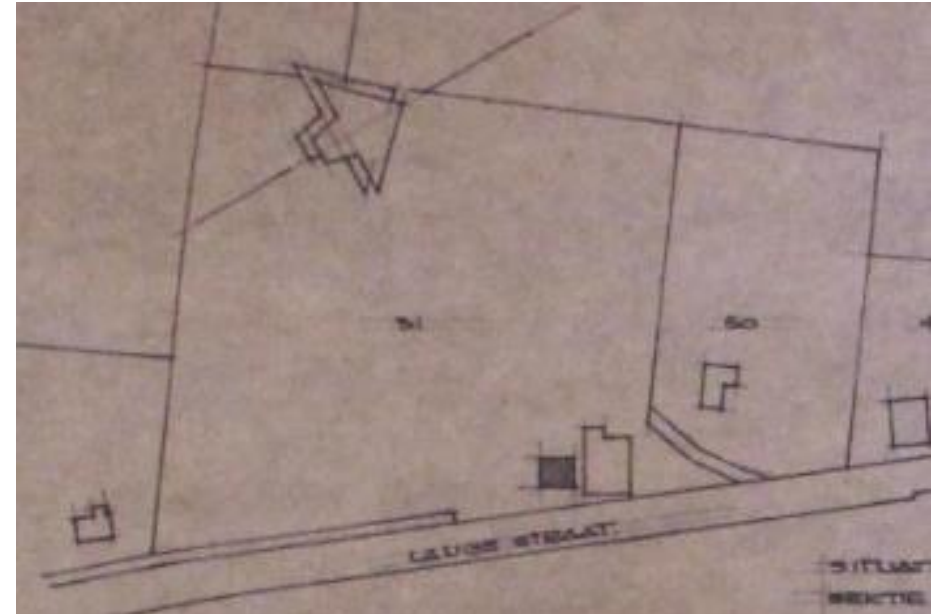
Ondergetekende <sup>1)</sup> WED. GREMMEN  
van beroep LANDBOUWER, wonende te <sup>2)</sup> DIEDEN H 26  
nr. 5, Gemeente RAVENSTEIN, geeft te kennen:  
dat hij voornemens is op het perceel, kadastraal bekend Gemeente RAVENSTEIN  
sectie e, nr. 727, plaatselijk genaamd DIEDEN  
op te richten  
te vernieuwen  
te veranderen  
uit te breiden  
overeenkomstig de hierbij overgelegde tekening(en) en bescheiden een gebouw  
dienende tot: gevel achtergevel  
dat hij daartoe, ingevolge art. 6, eerste lid onder a, der Woningwet vergunning van  
Uw College behoeft;  
dat hij, om de na te melden redenen, vrijstelling vraagt van het voldoen aan de in  
de volgende voorschriften der bouwverordening vervatte eisen:

Aanvraag bouwvergunning door wed. M. Gremmen om de achtergevel te vernieuwen voor de kosten van fl 350,-. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.5063.

De noordelijke zijgevel, die richting de dorpskern van Dieden is gekeerd, lijkt op deze kaart een andere richting aan te nemen dan op de kaart van 1832. Wellicht is deze gevel tegelijkertijd met de achtergevel opnieuw opgemetseld.

De kleine schuur ten zuiden van de boerderij is in 1897 reeds uitgebreid. De grote schuur aan de achterzijde van de boerderij en het bakhuisje aan de Langestraat, ten zuiden van de boerderij, worden in 1897 gesloopt. De boerderij en schuur zijn in 1897 eigendom van een zekere Adrianus van Dinther die als landbouwer werkzaam was.

<sup>2</sup> BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.5063.



Situatieschets in 1979. Bij het zwarte vlak is de stal voor jong vee aangegeven. Deze stal bestond uit twee bouwdelen. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.19574.

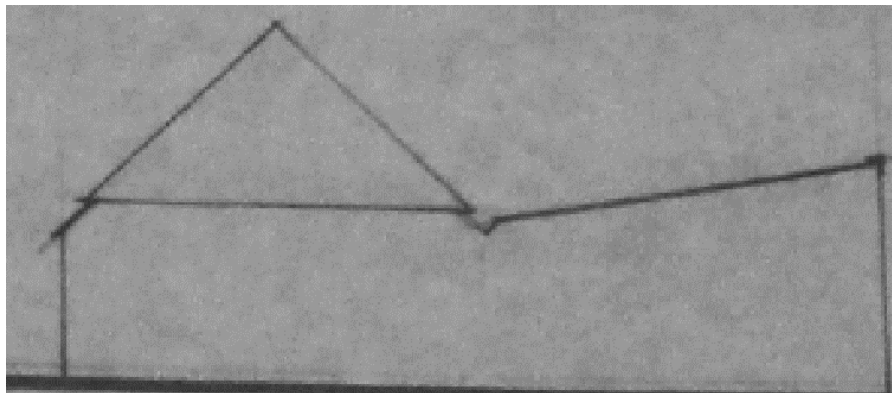
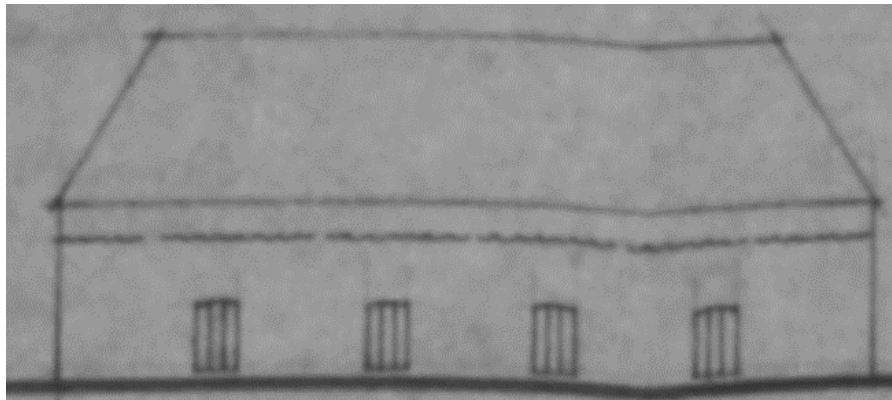
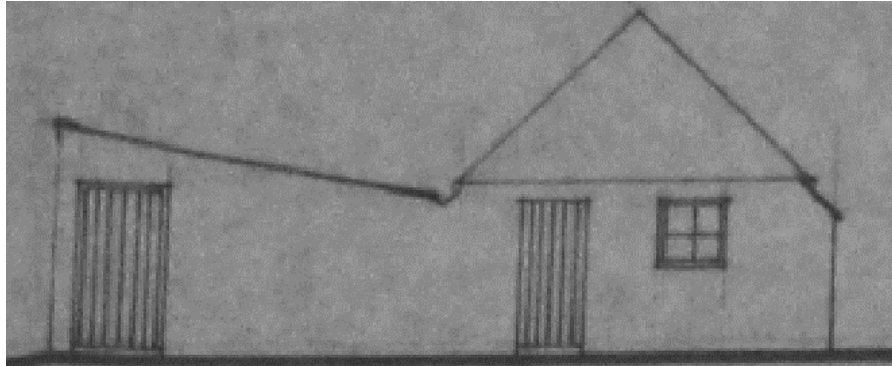
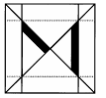
1950

In 1950 wordt er een vergunning verleend aan de weduwe M. Gremmen om de achtergevel van de boerderij te vernieuwen.<sup>2</sup> Er zijn verder geen bouwtekening aanwezig in het bouwdoosier uit 1950.

1979

Een volgende bouwvergunning voor adres Langestraat 10 stamt uit 1979 en bestaat uit een verzoek voor de bouw van een nieuwe rundveestal ten zuiden van de boerderij.





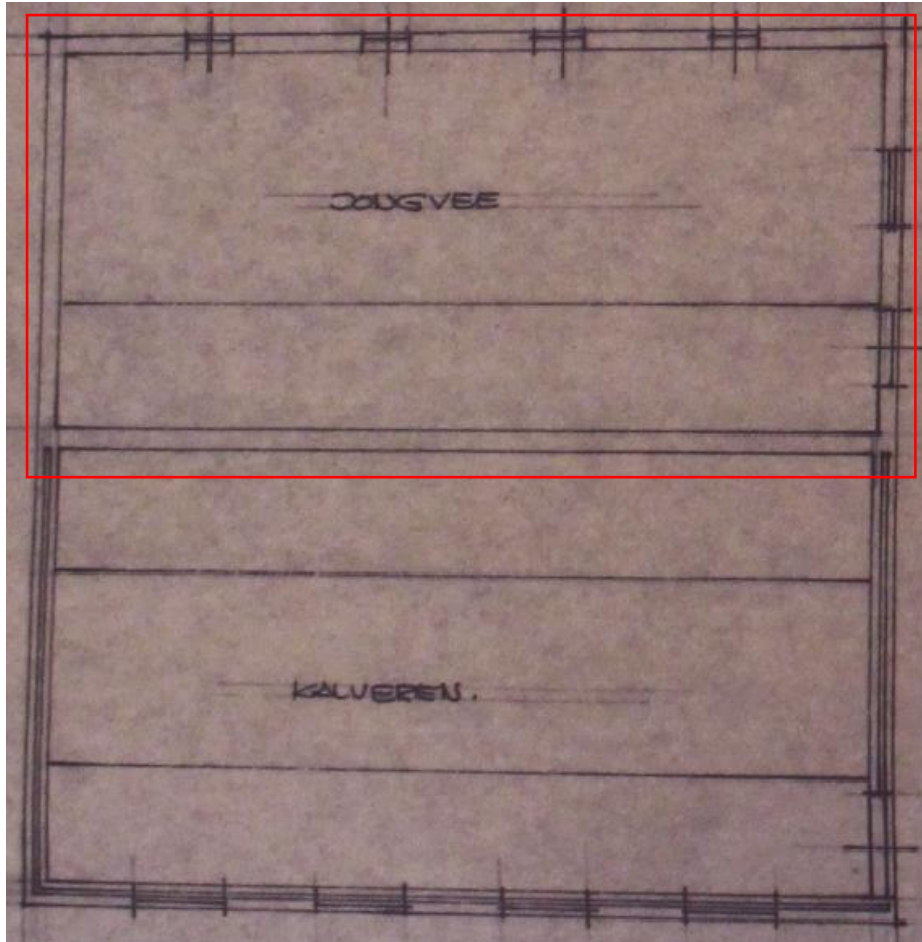
Aanzicht op de tekening van 1979 van de noordgevel, achtergevel en zuidgevel van het oude schuurtje, ten zuiden van de boerderij. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.19574.



Zicht op de oude schuur, ten zuiden van de boerderij, op een foto uit 1979 genomen vanaf de Langestraat. Deze schuur zou in dat jaar worden gesloopt. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.19574.

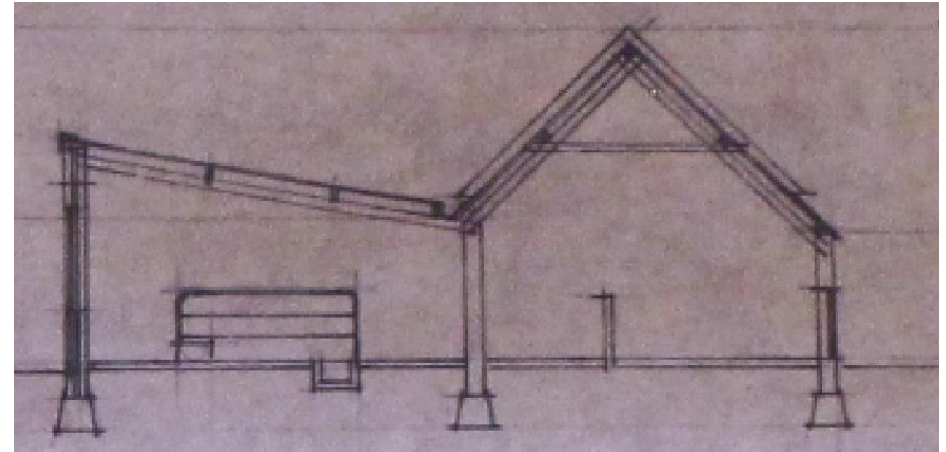
Op de plek van de nieuw te bouwen veestal voor jong vee stond in 1979 al een stal, die was opgebouwd uit twee bouwdeelen. Het achterste deel bestond uit een enkellaags rechthoekig bouwdeel onder een met riet bedekt schilddak, dat ook al op de minuutkaart van 1832 en 1897 voorkomt. Aan de voorzijde van het oude schuurtje is in 1931 een nieuw bouwdeel gebouwd, bestaande uit een enkellaags rechthoekig bouwdeel onder een lessenaarsdak. Dit bouwdeel sloot aan de achterzijde aan op de zuidelijke langsgevel van het oudere schuurtje. Deze gevel was inwendig nog wel aanwezig.

Het schuurtje is tevens uitgetekend op de tekening bestaande situatie. Het blijkt dat de noordelijke kopgevel een doorgang met opgeklampte deur en venster bezat, ingezet met een 4-ruits raam. In de noordelijke langsgevel waren een viertal luiken aanwezig, die laag bij de grond waren gesitueerd. Deze luiken waren bestemd voor het jong vee dat in de schuur verbleef. De zuidelijke kopgevel had een gesloten karakter.



Plattegrond van de bestaande jongveestal op de tekening van 1979 met in de rode omlijning het oude schuurtje. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.19574.

Bij de aanvraag zijn ook enkele foto's bijgevoegd van de toenmalige situatie in 1979. Deze enkellaagse schuur had een rechthoekige vorm en een met riet bedekt schilddak. Het lijkt erop dat de gevels van het schuurtje waren bekleed met zwarte (geteerde?) rabatdelen.



Doorsnede over de bestaande jongvee stal op de tekening van 1979. BHIC, 1502: bouwvergunningen Oss c.a., nr.19574.

Inwendig was het oude schuurtje opgedeeld in twee staldelen, gescheiden door een lage muur. De twee delen van de stal stonden niet met elkaar in verbinding.

De kapconstructie van het oude schuurtje bestond uit een simpele sporenkap met hanehouten. Het lessenaarsdak van het jongere deel van de stal werd gedragen door gordingen.

De nieuwbouwplannen voor de stal bestonden uit het slopen van de bestaande stal, gevolgd door een complete nieuwbouw. Van deze plannen is echter niets terecht gekomen, waardoor nu alleen nog het voorste jongere deel van de bestaande stal overeind staat.

### 3.3 OUDE FOTO'S BOERDERIJ

#### EXTERIEUR

De eerste afbeeldingen van de boerderij stammen pas uit 1979. De gevels van de boerderij zijn voorzien van een doorlopende gecementeerde plint. De gevel aan de Langestraat is geheel bepleisterd met een grijze laag. Boven de openingen op de begane grond is het pleisterwerk voorzien van rechthoekige versieringen.



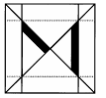


Foto uit 1979 van de bepleisterde voorgevel aan de Langestraat en noordelijke zijgevel met de oude openingen in de rode omlijning. foto: archief eigenaar.

Het dak bestaat uit een wolfsdak dat deels met riet en deels met pannen of golfplaten is bedekt. De rietbedekking loopt bij het woongedeelte aan de voorzijde door tot de onderzijde van het dak. boven de nok van het dak steekt een bakstenen schoorsteen uit, die de positie van de brandmuur prijs geeft.

De gevels hebben verschillende openingen. Zo zijn er aan de voorzijde op de begane grond twee grote vensters met 4- en 6-ruits vullingen en 3-ruits bovenlichten uit de eerste helft van de twintigste eeuw aanwezig, een doorgang met opgeklampte deur met 2-ruits bovenlicht en een opkamer venster met kruisvenster, links van de doorgang. Dit venster zou kort na 1979 verlaagd en vervangen worden door een vergelijkbaar raam zoals dat aan de rechterzijde van de gevel voorkwam. De vensters op de begane grond hebben opgeklampte luiken. Op de zolder zijn twee 2-ruits vensters aanwezig.



Een foto van na 1979 toont het nieuwe venster met vulling op de begane grond in de voorgevel, links van de doorgang. foto: archief eigenaar.



De in 1950 vernieuwde achtergevel met uitbouw uit 1897. foto: archief eigenaar.



**Zicht op de noordgevel en achtergevel. foto: archief eigenaar.**

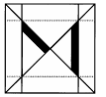
De achtergevel heeft in 1979 verschillende openingen, waaronder een centrale doorgang naar het bedrijfsgedeelte met dubbele staldeuren en een doorgang met opgeklampte deur, beiden onder een betonnen latei. Onder de doorgang met opgeklampte deur is een gierkelder aanwezig, afgedekt met betonnen dekplaten. Tussen deze twee doorgangen is een 4-ruits betonnen stalraam aanwezig en boven de centrale doorgang is een opgeklampt luik naar de hooizolder. In het wolfseind is tenslotte nog een oud dakvenster aanwezig, weggestopt in het riet. Deze gevelindeling stamt, net als de gehele opbouw, uit 1950.

Aan zuidelijke zijde van de achtergevel is de uitbouw aanwezig uit 1897. Deze uitbouw is opgemetseld in baksteen en bezit een vernieuwd 2-ruits stalraam van beton en een doorgang op de hoek met de zuidelijke zijgevel.

De noordelijke langsgevel heeft een reeks 2-ruits stalramen van beton, uitgevoerd met een getoogde bovenzijde en lekdoorpel van baksteen. Aan deze zijde is tot in de jaren '70 van de vorige eeuw een doorgang aanwezig met een opgeklampte schuifdeur.



**Een ongedateerde foto genomen in een van de kamers in het woongedeelte. archief oud eigenaar.**



Een ongedateerde foto genomen in een van de kamers in het woongedeelte. archief oud eigenaar.

Aan de voorzijde, ter hoogte van het woongedeelte is een donker vlak zichtbaar waar vermoedelijk ooit een doorgang heeft gezeten, maar nu een stalraam is gesitueerd. Deze ramen lijken overigens allemaal bij het vernieuwen van de achtergevel in 1950 aangebracht te zijn.

### INTERIEUR

Op twee oude foto's die tijdens de bezichtiging in 2018 in het huis aanwezig waren is een deel van het oude interieur van de woonkamer, centraal tegen de voorgevel, zichtbaar. Het blijkt dat de doorgang van de woonkamer naar een naastgelegen ruimte voorzien was van een moderne vlakke binnendeur, stammend uit een periode van na de Tweede Wereldoorlog. Deze deur is gehangen in een ouder kozijn met geprofileerde lijsten, wellicht uit het einde van negentiende eeuw.

De woonkamer is verder voorzien van een bedekking van vloertapijt. De wanden hebben aan de onderzijde en plint en zijn wit gepleisterd.

### 3.4 BEWONERSGESCHIEDENIS

Een eerste melding van een mogelijke bewoner van de boerderij stamt uit 1773 en is gevonden in een van de balken van de gebintconstructie in de boerderij (voor beschrijving constructie zie hoofdstuk 4). Deze inscriptie, die in de ankerbalk van het voorlaatste gebint is gehakt, leest PVNL met het jaartal 1773 en het IHS monogram. Naast deze inscriptie is een tweede tekst in de balk gehakt die leest: 1773 AVNL en wederom het IHS monogram. Opmerkelijk is het gegeven dat in beide gevallen de N in het spiegelschrift is geschreven. Wellicht is dit het werk van een ongeletterde? Ander opmerkelijk detail is aangetroffen in de manier waarop het IHS monogram is weergegeven. Zoals gebruikelijk is er aan de bovenzijde van de letter H een kruis aangebracht. Echter is in dit geval tevens een pijl aan de onderzijde van de letter H gemaakt. Bij het geval van de inscriptie AVNL is de S bij het monogram ook weer in spiegelschrift aangebracht.





Zicht op de ankerbalk van het derde gebint met de inscriptie IHS PVNL 1773.

Het aanbrengen van inscripties op houten constructies is geen onbekend fenomeen.<sup>3</sup> Zo zijn er veel voorbeelden bekend in onder meer Limburg en het oosten van Nederland uit de periode tussen de zestiende en begin negentiende eeuw waar inscripties worden achter gelaten op balken, deurposten, bovenlichten en andere houten onderdelen in de vorm van jaartallen, initialen, monogrammen maar soms ook hele rijmspreuken. Het is echter niet altijd duidelijk wie of waarom de teksten worden achtergelaten. Zo kunnen de inscripties verwijzen naar een verbouwing waarbij de maker zijn initialen en jaartal achter laat. Het komt ook voor dat er een heugelijk feit wordt herdacht, zoals het optrekken van een gebint, het intrekken van een woning of een paar dat in het echt verbonden wordt. Dit eerstgenoemde feit kan ook betrekking hebben op de inscriptie op de balk in de boerderij aan de Langestraat.

---

<sup>3</sup> C. Eggen, Vakwerkbouw in Limburg, Weert 1989, p.79-87.

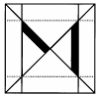
<sup>4</sup> BHIC, 1453, inv.nr.8.



Zicht op de ankerbalk van het derde gebint met de inscriptie IHS AVNL 1773.

Opmerkelijk feit dat deels voor deze hypothese pleit is het gegeven dat volgens de onderlegger voor het kadastrale minuutplan uit 1832 de boerderij dan bewoond wordt door de landbouwer Peter van Nieuwland. In de trouwakten van de gemeente Dieden blijkt echter dat deze Peter van Nieuwland (of Petrus van Nuland) trouwt in 1804 met Theodora Maria van Veghel in de katholieke kerk van Ravenstein.<sup>4</sup> De inscriptie heeft dus geen betrekking op de trouwpartij van deze Van Nieuwland. Wel is met zekerheid te zeggen dat er meerdere familieleden van Peter van Nieuwland in Dieden woonden, waaronder een Petrus van Nieuwland. Deze Petrus treedt als getuige op bij de doop van zijn neef Otto van Nieuwland in 1793 in de kerk van Ravenstein.<sup>5</sup> Otto is het kind van Arnoldus van Nieuwland. Petrus en Arnoldus zijn dus broers.

<sup>5</sup> BHIC, 1453, inv.nr.9.



Zeer toevallig komen de initialen op de balk overeen met deze twee heren Van Nieuwland. Dit wekt het vermoeden dat Petrus en Arnolfus samen een boerenbedrijf runde en in 1773 het gebint in het stalgedeelte hebben opgetrokken. De IHS monogrammen verwijzen daarbij naar de katholieke geloofsovertuiging van de twee broers. De in 1832 genoemde Peter van Nieuwland zou goed een zoon van een van de broers kunnen zijn, aangezien het veel voorkwam dat zonen de naam van de vader kregen.

Nadat deze Peter van Nieuwland in 1830 sterft is de boerderij nog enige tijd bewoond worden door zijn vrouw, de weduwe Van Veghel. Hoewel zij in 1837 komt te overlijden is de boerderij moet omliggende gronden in 1832 al overgegaan naar Johannes van de Water, landbouwer te Dieden. In de overdrachtsakte wordt het terrein omschreven als *'Een huis, schuur, bakhuis en varkenskot, met bijgelegen land, groot 28 roeden'*.<sup>6</sup> Daarnaast neemt Johannes een aantal stukken bouwland over in Dieden, alles te samen voor fl 1000,-. Deze Van de Water is tevens eigenaar van de omliggende landen en bouwdelen (kadastrale nummers C170 tot 180) en overlijdt in 1875. Vanaf dat moment is de weduwe van Van de Water eigenaar van de percelen. Deze Agnes (of Agnees zoals ze ook wordt genoemd in de archiefstukken) van Vechel overlijdt in 1880 waarop haar bezittingen overgaan naar Adrianus van Dinther, die werkzaam was als landbouwer. Van Dinther zou tot 1915 de boerderij in zijn bezit hebben.

In 1915 komt de boerderij met omliggende percelen in handen van de landbouwer Michiel Johannes Gremmen die in 1951 de boerderij overdoet aan zijn in 1931 geboren zoon Lambertus Marianus Gremmen. In 1972 worden de percelen via ruilverkaveling opgesplitst en onder een nieuw nummer ondergebracht. Lambertus Gremmen zou tot zijn dood in de boerderij blijven wonen.

---

<sup>6</sup> BHIC, 7391, inv.nr.66.

<sup>7</sup> Voor een historisch overzicht: MAB rapport: *Waardstellend bouwhistorisch onderzoek: Boerderij Daalderstraatje 2 Huisseling / Ravenstein*, 9-12-2014, SHBO, *De Noord-Brabantse*



Een versteende achtergevel met overstek van het bedrijfsgedeelte bij een boerderij in Helvoirt. Uit: SHBO Jaarboek 1999, *De Noord-Brabantse Kempen*, p.47.

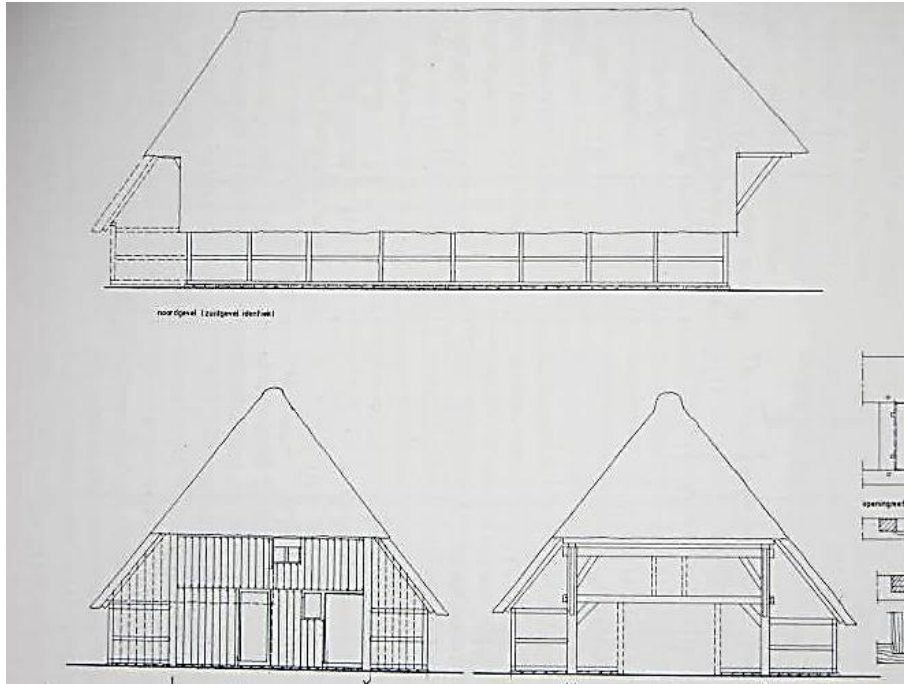
## 3.5 BOERDERIJEN IN DE MAASKANT

### 3.5.1 MIDDELEEUWEN EN ZEVENTIENDE EEUW<sup>7</sup>

De boerderijen van noordoostelijk Brabant, in met name het Land van Cuijk en Land van Ravenstein vertonen invloeden uit zowel Gelderland als oostelijk Brabant. Met name bij de wat jongere boerderijen (vanaf de achttiende eeuw) gaan de invloeden van boerderijtypen uit Gelderland en de Brabantse Kempen wat meer spelen, als in Gelderland de T-boerderijen en in Brabant de langgevelboerderijen tot ontwikkeling komen.

*Kempen*, 1999, J.A. Hendriks, *Traditionele boerderijen in Noord-Brabant*, Eindhoven 2003 en J. Timmers, e.a., *Historische boerderijen van Peelland tot Land van Cuijk*, Eindhoven 2012.



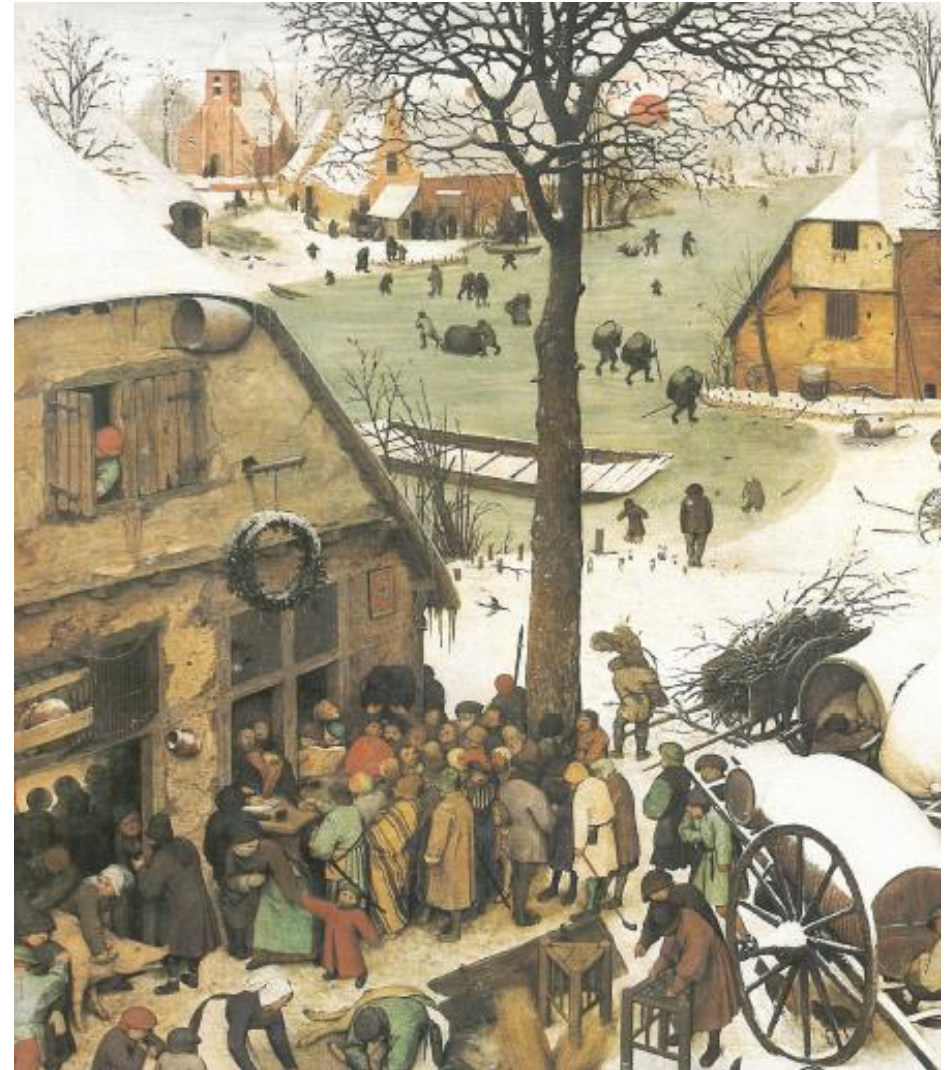


**Reconstructie van het exterieur van de vermoedelijk zestiende-eeuwse hoeve aan de Maaskant in Vessem. SHBO Jaarboek 1999, p.37.**

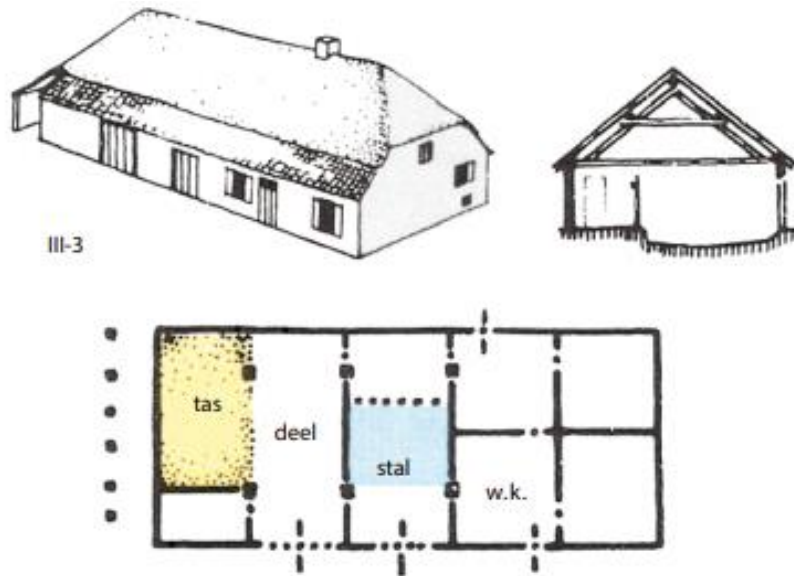
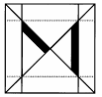
Daarvoor waren de boerderijen in Gelderland en Brabant veelal nog in hoofdlijn van het zelfde type, namelijk het driebeukige hallehuis. Ook de boerderij aan Langestraat 10 was in zijn eerste opzet een driebeukig hallehuis.

Vermoedelijk doet in de dertiende of veertiende eeuw de hallehuis-boerderij zijn intrede. Deze vroege Brabantse hallehuizen worden gekenmerkt door de combinatie van stal en woning onder een dak.

Het stalgedeelte van Brabantse boerderijen is voornamelijk ingericht als potstal, vaak gesitueerd in de middenbeuk. Vanwege de afgezonderde ligging van het gebied de Maaskant, waar Dieden in ligt, is dit fenomeen van een centrale potstal minder gebruikelijk.



**Detail uit het schilderij *De Volkstelling te Bethlehem* van Pieter Breughel de Oude uit 1566. Breughel geeft hierop een herberg en boerderij weer uit de Nederlanden, met overkragende topgevel in leem en vakwerk. afb: fine-arts-museum.be.**



Reconstructie van een zeventiende-eeuwse langgevelboerderij. tek: J.W. de Kort 2016, p.16.

Hier zijn de hallehuizen veelal met een middenlangsdeel uitgevoerd en stallen in de zijbeuken, wat meer overeenkomt met de ontwikkeling in het midden en oosten van Nederland. Een ander typisch kenmerk voor middeleeuwse hallehuizen in deze streek is het ontbreken van losse schuren. De opslag van de oogst is in andere delen van Brabant doorgaans ondergebracht in losstaande bouwdelen.

De opzet van een Brabants hallehuis laat zich over het algemeen kenmerken door een rechthoekige plattegrond, lage zijgevels en een relatief steil dak met sporenkap met zogenaamde wolfseinden boven de hogere korte gevels.



Opmeting achtergevel Grotestraat 36 in Huisseling door H.J. van Bon in 1963. De boerderij had in de voorgevel jaartalankers (1649) en in de achtergevel een houten geveltop in plaats van een overstek. RCE beeldbank, nr. SHBO0120.001.

De hoofdconstructie van een dergelijk type boerderij bestaat uit een houtskelet (meestal van eikenhout) opgebouwd uit een reeks gebinten die in de lengte zijn verankerd via de worm- of gebintplaat. De gebinten zijn veelal uitgevoerd met ankerbalken en worden via schoren en korbelen ondersteund. Deze hoofdconstructie draagt zowel het dak als de zolderlaag. De gevels zijn in de vroegste vorm uitgevoerd als vakwerk gevel waarbij er wandconstructies van houten latten zijn aangebracht, die worden dichtgesmeerd met leem. De toegang tot het stalgedeelte bevindt zich bij de type altijd in de hoge achtergevel.

De oudste constructies van hallehuizen zijn gevonden in Brabant, zoals in de nog bestaande boerderij de Armenhoeve in Best waar een houtskelet uit 1263 aanwezig is en een boerderij in Vessem met een hoofdconstructie uit 1390.<sup>8</sup> Andere voorbeelden van dit middeleeuwse type zijn bij onderzoek onder meer aangetroffen in Hilvarenbeek (Groot Loo 10) en Tongelre ('t Höfke 13).

In de zeventiende eeuw veranderde in Brabant en Noord-Limburg de indeling van de boerderij. Door een verlenging van de boerderij kon in de extra ruimte oogstopslag plaatsvinden. De openingen van de achtergevel konden dan echter niet meer gebruikt worden, waardoor het noodzakelijk werd deze naar de zijgevel te verplaatsen. Dit type boerderij wordt een langgevelboerderij genoemd.

De opkomst van de langgevelboerderij wil echter niet zeggen dat het hallehuis uit het Brabantse landschap verdween na de zeventiende eeuw. De boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden laat zien dat het hallehuis, ook na jonge verbouwingen, eeuwenlang in tact bleef.

Hoofdzaak en belangrijkste aanleiding tot grote veranderingen was de dringende behoefte aan een andere plattegrond-indeling waarbij gebinten in de weg stonden. De technische mogelijkheden van verstening zijn in dat geval een gevolgfactor die uitvoering van de gewenste veranderingen vergemakkelijkte en wellicht bespoedigde. De toepassing van baksteen kwam in deze fase van ontwikkeling meer dan gelegen.<sup>9</sup>



**Daalderstraatje 3 Huisseling. Houten topgevel boven achtergevel. RCE beeldbank, inv.nr. onbekend.**

In de wat dichter bebouwde stukken (met name de dorpskernen) werden al vanaf de zestiende eeuw huizen in steen gebouwd, om brandgevaar te voorkomen. Vroegtijdige verstening van gevels, vaak in eerste instantie alleen bij het woongedeelte, was veelal voorbehouden aan de belangrijke hoeves. De verstening van de gevels wil echter niet zeggen dat er geen andere materialen meer gebruikt werden voor de gevels.

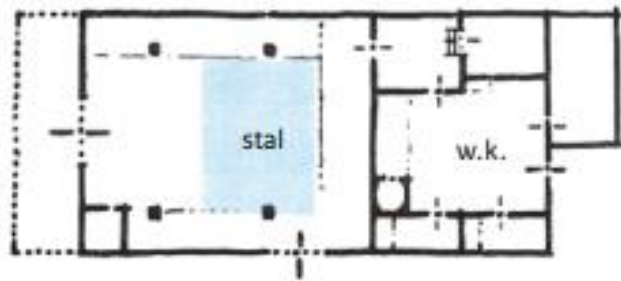
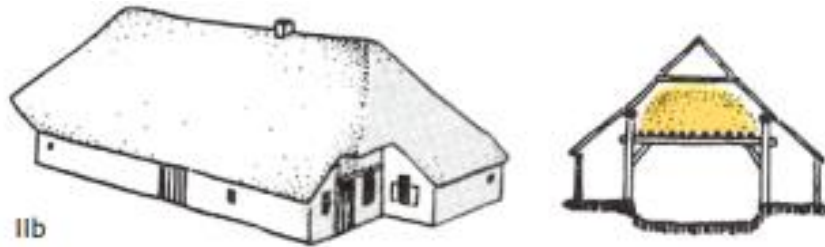
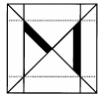
Goed voorbeeld hiervan zijn twee boerderijen in Huisseling waar in beide gevallen boven de versteende achtergevel een houten geveltop is gemaakt.

---

<sup>8</sup> Voor de Armenhoeve: J.W. de Kort, e.a., *Rijke oogst van een armenhoeve*, Amersfoort 2016.

<sup>9</sup> J.W. de Kort 2016, p.16.





Reconstructie van een hoekgevelboerderij. tek: J.W. de Kort 2016, p.15.

### 3.5.2 LATERE HALLESHUISTYPEN

In de achttiende en negentiende eeuw zijn er verschillende variaties gekomen op het hallehuis. Het is een veelvoorkomend gegeven dat er door de eeuwen heen verschillende aanpassingen zijn gedaan aan een bestaande boerderij.

Het komt derhalve vaak voor dat de kern van een huidige boerderij veel ouder is dan bijvoorbeeld de gevels of constructies van vloeren of kap. Dit kan komen door het verstenen van de gevels of door het verlengen van de constructie, zoals hierboven is aangeven. Een andere veelvoorkomende aanpassing is het verbreden van de zijbeuken of het in de lengte uitbreiden van het woongedeelte. Om meer licht in het woongedeelte te krijgen is de gevel dan opgehoogd. Een dergelijke laatstgenoemde ingreep heeft tot

gevolg gehad dat er een nieuw type is ontstaan, de zogenaamde hoekgevelboerderij.

Interessant is ook de verspreiding van meer Noord-Nederlandse boerderijtypen in Brabant, zoals de T-boerderij. Dit type komt geregeld voor in de Maaskant en andere delen van Noordoost Brabant.







## 4 BOUWHISTORISCHE VERKENNING

In dit hoofdstuk wordt de historische bouwsubstantie van het pand besproken. Daarbij worden tevens de bouwhistorische bijzonderheden verkend en geanalyseerd. De eerste paragrafen gaan in op de situering, de plattegrond en opbouw, daarna wordt ingezoomd op de afzonderlijke bouwdelen en gevels en de constructies. De bijzonderheden van het interieur worden behandeld vanaf paragraaf 4.6. De bijgebouwen worden in 4.7 besproken.

### 4.1 SITUERING

De boerderij van het hallehuistype middenlangsdeel is gesitueerd aan de Langstraat 10, de van oudsher doorgaande weg richting Haren. Deze weg heeft vermoedelijk een middeleeuwse ontstaansgeschiedenis.



In de periferie van de dorpskern van Dieden (gele lijn) ligt de boerderij aan de Langstraat 10. Bij de rode lijn is de Laurentiuskerk aangegeven. Google Maps 2018.



Zicht op de boomgaard ten noorden van de boerderij aan de Langstraat 10. Links is de oude weg zichtbaar die richting Megen liep, thans in gebruik als oprit naar het achtererf van de boerderij.

De boerderij vormt nu een van de oudste percelen, ten zuiden van de dorpskern van Dieden en omvat naast de boerderij nog een jongere schuur en de oude veestal uit 1931. De boerderij is geënt op de Langstraat.

Het perceel is gelegen aan de oude Y-splitsing tussen de Langstraat en de ten westen van de boerderij gelegen oude weg richting Megen, die verderop in het westen aansluit op de Maasdijk. Tijdens herverkaveling van het gebied in het midden van de jaren '70 van de vorige eeuw is deze weg afgesloten en gesloopt. De herkenbare Y-splitsing tussen de Langstraat en deze oude gesloopte weg is nog wel aanwezig waarbij laatstgenoemde weg nu de met kiezels bedekte oprit vormt naar het achtererf van de boerderij op Langstraat 10. Het driehoekige perceel dat aan de splitsing ligt vormt nu de boomgaard van de boerderij.

Ten zuiden van de boerderij zijn weilanden gesitueerd.





Zicht op de Langestraat gezien richting het zuiden. Rechts is de boerderij op nummer 10 zichtbaar.



Ten zuiden van de boerderij is bouwland gesitueerd.

#### **4.2 HOOFDVORM, PLATTEGROND EN OPBOUW, DAK**

De boerderij heeft een rechthoekige vorm met uitbouw aan de zuidzijde van de achtergevel waarbij het woongedeelte aan de zijde van de Langestraat is gesitueerd, herkenbaar door de bakstenen schoorsteen die boven de nok van het dak uitsteekt. De boerderij heeft een wolfsdak en is aan de bovenzijde bedekt met riet en gesmoorde nokvorsten. De onderzijde van het wolfsdak en het aansluitende lessenaarsdak van de uitbouw aan de achterzijde heeft een bedekking van asbest golfplaten. Aan de voorzijde steekt het wolfseind wat verder door waardoor er een korte overstek is ontstaan.





De voorgevel van boerderij heeft nog een korte overstek. Rechts is de stal uit 1931 zichtbaar.



Zicht op de zuidgevel van de boerderij.



De achtergevel van de boerderij heeft een uitbouw aan de zuidzijde.

### 4.3 GEVELS

De opbouw van de beschrijving bestaat uit een eerste deel waarin het gevelwerk van de boerderij per zijde wordt omschreven. Vervolgens komen de openingen met vullingen aan bod.

#### Vorgevel (Langestraat)

De voorgevel van de boerderij is van roodkleurige baksteen en aan de buitenzijde voorzien van een gepleisterde laag waarbij een ingekraste streep een plint simuleert.<sup>10</sup> Zeer waarschijnlijk stamt de voorgevel uit 1807, zoals is aangegeven aan de bovenzijde van een van de vier ijzeren balkankers in de voorgevel. Voor de fase van verstening in 1807 had de voorgevel een overstek en vermoedelijk een vakwerkvulling. De restanten van deze constructie zijn nog aanwezig in de gebintconstructie op zolder.

<sup>10</sup> Baksteenformaat voorgevel: 19,5 x 9/9,5 x 5 cm.





Detail van het jaartalanker in de voorgevel. Dit anker is aangebracht in 1807, het jaar waarop de boerderij mogelijk geheel versteend is.

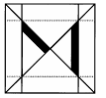


Het grote venster op de begane grond met onder de luiken en aansluitend op de onderdorpel de horizontale streep in het pleisterwerk van de imitatieplint.

Hier zijn namelijk pengaten van rechte stijlen aangetroffen, die de voormalige positie van de vakwerkgevel aangeven. Deze gevel lag iets verder terug dan de huidige gevel. De gebintplaat liep aan beide zijden verder door over de stijlen en droeg deels de overstek, zoals thans eigenlijk nog steeds het geval is, hoewel de overstek nu waarschijnlijk minder breed is.

Dat de gevel jonger is dan de gebintconstructie is duidelijk zichtbaar in de aansluiting van het metselwerk op de oude strijk balk middels een stroomlaag of koppenlaag. Aan de onderzijde van deze strijk balk, die nu uit het zicht ligt, zijn wellicht gaten aanwezig die een deel van de indeling van de vakwerk voorgevel prijs geven.





De gebintplaat aan de voorzijde van de boerderij heeft pengaten van een verdwenen stijl (rode pijl) en windschoor (blauwe pijl). De stijl geeft de positie van de oude voorgevel weer.



Detail van de doorlopende gebintplaat aan de buitenzijde van de voorgevel, ooit onderdeel van een brede overstek.



Zicht op de oude strijk balk in de voorgevel met de aansluiting van het muurwerk in rollaag of stroomlaag.

Aan de binnenzijde van de boerderij is op de zolder zichtbaar dat er aan de noordzijde op de hoek van de gevel vlechtwerk aanwezig is in het muurwerk. Dit vlechtwerk wordt afgesloten door een rollaag. Aan de andere zijde van de voorgevel is een klampmuur tegen de voorgevel gemetseld waardoor het vlechtwerk hier mogelijk verdwenen is. Het metselwerk van de voorgevel is enkel duidelijk zichtbaar aan de binnenzijde ter hoogte van het vlechtwerk en is verbandloos opgemetseld. Wellicht is de gevel aan de buitenzijde dan ook altijd gepleisterd geweest.





Zicht op de binnenzijde van het muurwerk met klamp aan de zuidzijde van de voorgevel. Bij de pijl is de oude positie van de voorgevel aangegeven, die aan de hand van het pengat in de gebintplaat gereconstrueerd kan worden.



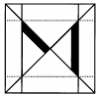
Zicht op het vlechtwerk aan de noordzijde van de voorgevel, gezien vanaf de zolder.



Detail van het pleisterwerk boven de vensteropeningen in de voorgevel.

In de voorgevel zijn op de begane grond en zolder verschillende openingen aanwezig, die grotendeels bij de bouw van de voorgevel horen. De openingen zijn aan de bovenzijde uitgevoerd met een horizontaal vlak met in pleisterwerk uitgevoerde versieringen in de vorm van wormen, stammend uit de tweede helft van de twintigste eeuw. Dergelijk pleisterwerk is overigens ook aan de bovenzijde van de voorgevel aanwezig.

Op de begane grond is de toegang gesitueerd tot het woongedeelte. Deze toegang is ingezet met een vlak kozijn op een hardstenen dorpel, uitgevoerd met bovenlicht. De vulling bestaat uit een opgeklampte deur, met een draairaampje in het midden. Het bovenlicht met 2-ruits raam met geelkleurig gehamerd glas is vermoedelijk aangebracht in de tweede helft van de twintigste eeuw.



De doorgang is ingezet met een ouder kozijn en jonger bovenlicht.



Detail van de opgeklampte voordeur.

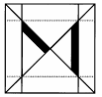




De achterzijde van de voordeur is afgevlakt.



Zicht op het venster met ouder kozijn, aan de noordzijde van de voorgevel.



Zicht op de binnenzijde van het noordelijke venster met 4-ruits schuifraam in de voorgevel en peerkraalprofiel.

Links van de doorgang is een 4-ruits vast raam aanwezig met 3-ruits bovenlicht. Dit venster is in de jaren '70 van de vorige eeuw verlaagd en heeft toen een nieuwe vulling gekregen. Daarvoor was op deze positie een 4-ruits venster van de opkamer gesitueerd.

Rechts van de doorgang zijn respectievelijk een breed venster met later aangebracht 6-ruits raam dat deels draaibaar is en 3-ruits bovenlicht en een ouder venster met later aangebracht 4-ruits schuifraam met 3-ruits bovenlicht aanwezig. Dit laatstgenoemde venster heeft aan de binnenzijde bij het kozijn een negentiende-eeuwse peerkraalprofilering.



Zicht op een zoldervenster in de voorgevel.



Detail van een vensterluik met bij de rode pijl de luikwervel en bij de blauwe pijl de luiksluiting in de vorm van een ijzeren staaf.





**Detail van een luik met bij de rode pijl de ijzeren pen waarmee de ijzeren staaf geborgd wordt waardoor het venster kan worden afgesloten.**

Alle vensters zijn voorzien van oudere opgeklampte vensterluiken op duimgehengen, uitgevoerd met een sluiting van een ijzeren staaf die diagonaal over de luiken geplaatst kan worden en aan de andere zijde in het kozijn wordt verankerd met een ijzeren pen. Aan de onderzijde zijn ook nog de smeedijzeren wervels aanwezig.

Ter hoogte van de zolder zijn twee oude vensters aanwezig met een jongere vulling van 2-ruits ramen.

### **Achtergevel**

De met een gecementeerde plint uitgevoerde achtergevel is in 1950 opnieuw opgemetseld met een roodkleurige machinaal gefabriceerde baksteen in een kruisverband. Aan de bovenzijde eindigt de gevel in een rollaag. Doordat in de ankerbalk in de achtergevel pengaten voor stijlen zijn gevonden zou hier mogelijk in 1773 een vakwerkgevel hebben gestaan (zie bijlage).

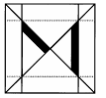


**Zicht op de achtergevel van de boerderij die in 1950 opnieuw is opgemetseld. Bij de rode pijl is de scheurvorming aangeven aan de noordzijde van de gevel.**

Aan de noordzijde is tijdens de bouw van de nieuwe gevel tevens een betonnen goot aangebracht. De aanwezigheid van deze goot heeft ervoor gezorgd dat de gevel aan deze zijde is gaan scheuren.

De openingen in de gevel zijn in 1950 aangebracht en behoren bij de overgang van een potstal naar grupstal. De openingen bestaan op de begane grond uit dubbele deeldeuren met 2-ruits ramen en een opgeklampte mestdeur. Tussen deze doorgangen is een betonnen 4-ruits stalraam met getoogde bovenzijde en bakstenen lekdorpel aanwezig. Ter hoogte van de zolder is nog een opgeklampt luik met kraaldelen op duimgehengen aanwezig die toegang verschaft naar de hooizolder. Ook zijn in de achtergevel nog verschillende ringen aanwezig voor de bevestiging van paarden.





Detail van een ijzeren ring in het muurwerk van de achtergevel.



Zicht op het muurwerk van de uitbouw.

Aan de zuidzijde is de uitbouw uit 1897 gesitueerd, die na de bouw van de nieuw achtergevel is gehandhaafd. Het metselwerk van de uitbouw bestaat uit in kruisverband opgemetselde roodkleurige baksteen en wordt afgesloten met jongere houten boeiboorden. De uitbouw heeft van oorsprong als kippenhok gefungeerd, zoals nog zichtbaar is aan de dichtzetting van het kippenluik in de korte zijde van de uitbouw. Boven de dichtzetting is ook nog een rechthoekige glasschijf aanwezig.

Aan de achterzijde van de uitbouw zijn verder nog een jonger betonnen stalraam aanwezig met bakstenen lekdorpel en een oude opgeklampte mestdeur met kraaldelen op duimgehengen.





Zicht op de opgeklampte mestdeur in de achtergevel van de uitbouw, gezien van binnenuit.

#### Zijgevel (noord)

De noordelijke zijgevel heeft gecementeerde plinten en bezit metselwerk dat in verschillende fases is aangebracht. Bij het woongedeelte en een deel van het stalgedeelte is nog oud muurwerk aanwezig dat is opgemetseld met een handgevormde roodkleurige baksteen in kruisverband.<sup>11</sup> Dit muurwerk sluit aan op de muurplaat middels een stroomlaag, waardoor geconstateerd kan worden dat de gevel later is aangebracht dan de constructie. Interessant gegeven zijn ook de aanwezige sporen in de muurplaat van toognagelgaten. Dit wijst erop dat de zijgevel ooit een vakwerkvulling heeft gehad, die nog kan worden afgelezen aan de bouwsporen in de muurplaat. Wellicht is ook deze zijde van de boerderij in 1807 versteend, net als aan de voorzijde.

<sup>11</sup> Baksteenformaat: 22,5 / 22 x 10,5 x 5 cm, tien lagen: 62 cm.

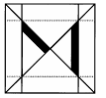


Detail van de oudere muurplaat aan de bovenzijde van de noordelijke zijgevel. Deze plaat behoort tot een oudere constructie dan het oudste muurwerk in deze gevel.



Detail van de rails van de schuifdeur die in 1979 verwijderd is.





Uitsnede van de foto uit 1979 zoals op p.17 is weergegeven met de toen nog aanwezige schuifdeur. Het voorste venster was toen ook al aanwezig. Vlak na het nemen van deze foto is de schuifdeur verdwenen en is er een tweede venster aangebracht. Wellicht zijn toen beide vensters ingevuld met oudere kozijnen en ramen.



De huidige indeling van de noordelijke zijgevel ter hoogte van het woongedeelte.



Zicht op een betonnen stalraam in de noordelijke zijgevel, ter hoogte van het bedrijfs gedeelte. Dit muurwerk is opgemetseld in 1950 of later.

In dit oudere muurwerk zijn verschillende jongere dichtzettingen aanwezig, zoals in het woongedeelte bij de voormalige schuifdeur en ter hoogte van de twee aanwezige vensters.

Aan de achterzijde van de zijgevel is een deel van het muurwerk opgemetseld met machinale baksteen, dat via een rollaag aansluit op de oude muurplaat.

De openingen in de zijgevel bij het woongedeelte bestaan uit twee smalle rechthoekige vensters met houten kozijnen met biljoeningen en houten onderdorpel en een vulling van een verticaal 2-ruits raam. De kozijnen en ramen zijn echter ouder dan het muurwerk waar ze in zijn opgenomen, waardoor geconstateerd kan worden dat deze ramen zijn verplaatst en hergebruikt. Op de foto van deze noordelijke zijgevel uit de jaren '70 van de vorige eeuw is een schuifdeur zichtbaar.





Zicht op het voorste venster in de noordelijke zijgevel, ingezet met een oud kozijn en raam. Onder het venster is een rollaag zichtbaar die de breedte van het oorspronkelijke venster aangeeft.

De rails van deze schuifdeur is nog aanwezig aan de onderzijde van de muurplaat. Tevens is op deze foto zichtbaar dat alleen het voorste venster aanwezig was. Mogelijk zijn de vensters opnieuw gevuld nadat de schuifdeur is weggehaald en het achterste venster is aangebracht. Overigens is het oorspronkelijke venster uit 1807 bij het woongedeelte veel breder geweest dan de huidige smalle vensters. Onder het voorste raam is namelijk nog een oude rollaag aanwezig van een verdwenen venster.

De drie vensters bij het stalgedeelte zijn van 1950 of later en ingezet met betonnen stalramen met getoogde bovenzijde met gemetselde strek en bakstenen lekdorpels.

---

<sup>12</sup> Baksteenformaat: 22,5 / 22 x 10,5 x 5 cm, tien lagen: 62 cm.



Detail van de biljoening bij het kozijn van een van de twee vensters in het woongedeelte in de noordelijke zijgevel. Deze kozijnen zijn van een oudere datum, dan het muurwerk waar ze in zijn aangebracht.

### Zijgevel (zuid)

De zijgevel aan de zuidzijde bestaat bij het woongedeelte uit schoonmetselwerk. Een deel van het bedrijfsgedeelte is uitgevoerd met een pleisterlaag. Het deel in schoonmetselwerk is opgemetseld met een rode baksteen in een kruisverband.<sup>12</sup> Qua afmetingen komt dit metselwerk overeen met het oudste muurwerk in de noordelijke zijgevel, waardoor geconcludeerd kan worden dat dit wellicht in dezelfde fase (omstreeks 1807?) is opgemetseld. Naast de verschillende bouwsporen in het muurwerk zijn ter hoogte van de hoek met de voorgevel verschillende bakstenen aanwezig met daarin gekraste initialen.





Het voorste deel van het muurwerk in de zuidgevel is oud.



Detail van sommige inscripties met initialen in de zuidgevel.



Ter hoogte van de brandmuur is een bouwnaad zichtbaar in het muurwerk van de zuidgevel.





Het muurwerk van de zuidgevel is ter hoogte van het bedrijfsgedeelte deels gepleisterd.

Richting het bedrijfsgedeelte is het oude muurwerk aan de bovenzijde opgehoogd met en machinale baksteen. De aanwezigheid van dit muurwerk heeft te maken met de ophoging van het dak.

Alle openingen in de zuidelijke gevel zijn van een recente periode, waarbij het merendeel van de vensters is voorzien van betonnen 2-ruits stalramen. Het venster ter hoogte van het woongedeelte en de doorgang naar de stal met opgeklampte deur zijn omstreeks 1979 aangebracht.



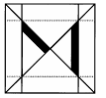
De openingen in de zuidgevel zijn allemaal van een latere datum.

## 4.4 CONSTRUCTIEVE ELEMENTEN

### 4.4.1 GEBINTCONSTRUCTIE

De oudste kern van de boerderij wordt gevormd door de gebintconstructie uit 1773 (zie dendrochronologisch onderzoek uit 2019 in hoofdstuk 8). Deze bestaat van oorsprong uit een vijftal eikenhouten ankerbalkgebinten waarbij het voorste gebint is verdwenen bij het verstenen van de voorgevel in 1807 en de achterste deels is verdwenen bij het vernieuwen van de achtergevel in 1950. Aan de achterzijde is de zuidelijke stijl deels vervangen door een stalen kolom ter ondersteuning van de gevel met stalen profiel als dekbalk. Het bovenste deel van deze gebintstijl is echter nog van hout en behoort tot de oude bouwfase. Aan de andere zijde is op zolderniveau ook nog een oude stijl zichtbaar, die op een opgemetselde poer in de achtergevel is geplaatst.





Zicht op de zuidelijke stijl van het eerste gebint in het stalgedeelte. Bij de stijl is een pengat zichtbaar van een verdwenen stalliggerdrager. De stijl is gefundeerd op een blok hardsteen.



Zicht op de bovenzijde van de gebintconstructie bij het achterste gebint, die aan allebei de zijden nog een oudere stijl heeft (rode pijlen).



De noordelijke stijl van het achterste gebint in het stalgedeelte is op een bakstenen poer geplaatst na vernieuwing van de gevel in 1950.



Zicht op de achterste gebinten in het stalgedeelte, met bij de rode pijl de stalen kolom als stijl.



Detail van de bevestiging van de ankerbalk bij het gebint in het woongedeelte met bij de rode pijlen de twee windschoren aan weerszijden van de gebintstijl.

Ankerbalkgebinten bij boerderijen komen vanaf de vijftiende eeuw voor en zijn door heel Nederland toegepast. Na het midden van de zeventiende eeuw worden er verschillende houtsoorten in dergelijke constructies toegepast, zoals grenenhout. Dit is bijvoorbeeld ook het geval bij de oudste delen van de T-boerderij aan de Achterstraat in Dieden (zie noot 1). Uit het dendrochronologische onderzoek dat in 2019 is uitgevoerd in de boerderij aan de Langestraat kan worden geconcludeerd dat alle balken van de constructie van eikenhout zijn, met uitzondering van de essenhouten ankerbalk in het derde gebint (zie hoofdstuk 8).

De opbouw van de gebinten bestaat uit twee stijlen die zijn verbonden via een met korbelen geschoorde ankerbalk. Aan de bovenzijde zijn de stijlen gekoppeld via de gebintplaat, die aan beide zijden doorloopt tot voorbij de in 1807 opgetrokken voorgevel. Elke stijl heeft aan weerszijden windschoren die deze gebintplaat ondersteunen.





Zicht op het noordelijke gebintstijl in het woongedeelte. Deze stijl is opgenomen in het muurwerk.



De ankerbalk bij het achterste gebint bezit drie rechte pengaten voor stijlen.

Deze onderdelen zijn alleen niet meer bij elk stijlenpaar aanwezig. De gebintplaat is op sommige plekken voorzien van een lasverbinding die met een houten spiebout is geborgd.

Verder hebben de stijlen onderling nog langsverbindingen gehad in de vorm van stalliggerdragers. Ook deze elementen zijn in de huidige situatie verdwenen. Aan beide zijden van de boerderij zijn verder nog strijk balken aanwezig die tot de oude opzet behoren.

De ankerbalk van het achterste gebint bezit een drietal rechte pengaten met dubbele toognagelgaten aan de onderzijde van de balk, die mogelijk behoren tot een oude wandopzet in vakwerk van de achtergevel. Aan de bovenzijde van deze ankerbalk is ook nog een keep aangetroffen waarin ooit een balk was gepend met een nog aanwezige ijzeren nagel. De functie van de thans verdwenen opgelegde balk is niet achterhaald.



**Detail van het meest rechter pengat in de achterste dekbalk waar nog een restant van de stijl in aanwezig is.**



**Detail van de gepende bevestiging van de gebintplaat op de gebintstijl.**



**Detail van de keep met ijzeren nagel aan de bovenzijde van de achterste ankerbalk.**

Interessante details in de constructie zijn aanwezig in de vorm van de funderingen van de stijlen van de complete gebinten in het stalgedeelte in de vorm van een hardstenen blok. Over het algemeen zijn gebintstijlen gefundeerd op bakstenen poeren of veldkeien.

De verschillende onderdelen van de gebinten zijn veelal gepend en met houten toognagels met elkaar verbonden. Opvallend is dat het korbeel aan de zuidzijde bij het een na laatste gebint in het stalgedeelte is uitgevoerd met ijzeren nagels en een afwijkende vorm heeft ten opzichte van de andere aanwezige korbeels. Op de ankerbalk van dit gebint zijn ook de inscripties gevonden van PVNL en AVNL met het jaartal 1773 en het Christusmonogram. Zeer vermoedelijk is dit gebint in 1773 door de gebroeders Van Nieuwland aangebracht.





**Detail van de houten spiebout bij de laslijn tussen twee gebintplaten.**



**Detail van de met houten pennen bevestigde sporen in de gebintplaat.**



**Detail van de hardstenen fundering van de stijlen.**

Tenslotte zijn er telmerken aangetroffen bij het tweede en derde gebint, op de ankerbalk en beide korbeels. Deze geboorde telmerken hebben een ronde vorm en bevinden zich zowel aan de linker- als rechterkant van de ankerbalk:

Gebint 2: ankerbalk links en rechts en korbeel links en rechts:       ooo

Gebint 3: ankerbalk links en rechts en korbeel links en rechts:       oooo

De merken behoren tot een systeem zoals dat werd toegepast door de timmerlieden tijdens het optrekken van de gebinten. Door de onderdelen te merken wist men op de bouwplaats welke onderdelen bij elkaar hoorde in de constructie. Veelal werd een optellend systeem gevolgd, zoals ook hier het geval is. Vermoedelijk zal het verdwenen gebint met een o gemerkt zijn geweest en het huidige voorste gebint met oo.





Detail van de telmerken aan de rechterzijde op de ankerbalk van het tweede gebint. Afb: S. van Hooft 2019.



De telmerken aan de linkerzijde op de ankerbalk van het tweede gebint.



De telmerken op het rechterkorbeel bij het derde gebint. Afb: S. van Hooft 2019.



De telmerken op het linkerkorbeel bij het derde gebint.





Zicht op de oude sporenparen met hanehouten aan de voorzijde van de boerderij.

De kapconstructie boven de boerderij is deels oorspronkelijk en vermoedelijk van dezelfde datering als de gebintconstructie. Boven het woongedeelte is de oude sporenkap zonder nokbalk aanwezig die bestaat uit sporenparen die zijn opgetrokken uit wild hout en rondhout en voorzien zijn van hanehouten. Deze sporen zijn met houten pennen bevestigd in de gebintplaat. Sommige van deze sporen zijn nog aanwezig in de kap. Een dergelijke constructie wordt vanaf de dertiende eeuw toegepast in gebouwen, waaronder kerken. Bij boerderijen in het oosten van Nederland zijn ook vaak sporenkappen opgetrokken.<sup>13</sup> Hiermee wordt aangetoond dat de ontwikkeling van boerderijen in het Maaskant gebied onder invloed stond uit het oosten.



Zicht op de vernieuwde kapconstructie in het achterste deel van de boerderij.

In een latere fase, omstreeks het midden van de twintigste eeuw, is het dak opgehoogd. Hierbij zijn er nieuwe vurenhouten spanten en sporen met nokbalk aangebracht. Deze spanten hebben een opzet van rechte spantbenen met dubbele trekplaten. Ter ondersteuning van de sporen zijn er ook nieuwe gordingen aangebracht. Van de bestaande constructie zijn de gebintplaat aan beide zijden, de strijkbalk in de achtergevel en de stijlen met windschoren van de achterste twee gebinten bewaard gebleven.

De riet- en golfplatendekking is tenslotte aangebracht op vernieuwde rietlatten van vurenhout.

---

<sup>13</sup> G. Berends, *Historische houtconstructies in Nederland*, Arnhem 1996, p.47-48.





De kap is met spanten vernieuwd in het midden van twintigste eeuw.



Zicht op de enkelvoudige balklaag van de zoldervloer boven de middenbeuk van het woongedeelte. De rode onderslag is de ankerbalk van het gebint.

#### 4.4.2 DRAAGCONSTRUCTIES

##### WOONGEDEELTE

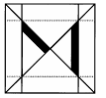
De draagconstructies in het woongedeelte bestaan uit een betonnen begane grond vloer. Deze vloer is vermoedelijk aangebracht in de jaren '70 van de vorige eeuw, toen men de kelder en opkamer aan de zuidzijde van het woongedeelte heeft verwijderd.

De zoldervloer boven het woongedeelte wordt gedragen door enkelvoudige balken die aan de onderzijde zijn afgeschuind. Boven de middenbeuk zijn deze balken in een oost/west richting gelegd en groen geschilderd. Boven de noordelijke zijbeuk zijn smallere balken aanwezig die een noord/zuid oriëntatie hebben en rood geschilderd zijn. Deze balklagen hebben een negentiende-eeuws uiterlijk en zijn vermoedelijk in de tweede helft van die eeuw aangebracht. In het middendeel wordt de balklaag ondersteund door de ankerbalk van het gebint.



Detail van de rood geschilderde zolderbalklaag boven de noordelijke zijbeuk.





**Detail van de zaaglijnen op de oude eikenhouten vloerdelen van de zoldervloer boven de noordelijke zijbeuk.**



**De oude eikenhouten vloerdelen van de zoldervloer boven de noordelijke zijbeuk hebben geen onderlinge verbinding en zijn krom getrokken. Dit doet vermoeden dat het hier om hergebruikt beschoot gaat.**



**Zicht op de vloerdelen van de zoldervloer boven het middendeel van het woongedeelte.**

De vloerdelen van de zoldervloer zijn ter plaatste van de noordelijke zijbeuk van eikenhout en bijzonder breed. Deze handgezaagde delen hebben het uiterlijk van een wagenbeschoot en zijn ca. 2 cm dik. Wellicht gaat het hier om oude vloerdelen of beschoot dat hergebruikt is bij het aanbrengen van de nieuwe balklaag in de negentiende eeuw. Opmerkelijk is ook dat er geen verbinding tussen de vloerdelen aanwezig is en ze os tegen elkaar zijn gelegd. Boven het middendeel zijn smallere vloerdelen aanwezig, behorende tot de fase van het aanbrengen van de zolderbalklaag.

Boven de zuidelijke zijbeuk is in 1979 een geheel nieuwe zolderbalklaag aangebracht van vurenhout en een vloer van plaatmateriaal. Deze balklaag is wat lager gelegen dan de oudere balklagen boven het middendeel en noordelijke zijbeuk. Van oorsprong sloot de balklaag aan op het niveau van de andere zoldervloeren.



## STALGEDEELTE

In het stalgedeelte is in 1950 een betonnen vloer aangebracht toen men van potstal naar grupstal overging. Aan de achterzijde van de stallen in de zijbeuken is toen een mestgoot aangebracht, die is afgedekt met ijzeren roosters. Richting het middenpad zijn voergangen gemaakt van beton waarbij in de betonnen rand inkepingen aanwezig zijn voor de nog aanwezige houten stijlen waar het vee de koppen doorheen kon steken. Deze stijlen zijn aan de bovenzijde met schroef en bout aan een vurenhouten langsligger bevestigd, die ook uit 1950 stamt.

Op de ankerbalken van de gebinten is ter plaatse van het middendeel in 1950 een nieuwe enkelvoudige zolderbalklaag gemaakt van rondhouten balken. De met hooi bedekte vloer wordt gevormd door ijzeren roosters die met plastic zijn bedekt.

Boven de zijbeuken is ook een nieuwe zoldervloer aangebracht in de vorm van een enkelvoudige balklaag van vurenhout.



Zicht op het middendeel van de stal met de in 1950 vernieuwde betonnen vloer op de begane grond en zoldervloer van enkelvoudige rondhouten balken.



Zicht op de stal in de zuidelijke zijbeuk, met de in 1950 aangebrachte betonnen vloer met mestgoot en voergang en de zolderbalklaag van vurenhout.



De stalindeling uit 1950 is nog in beide zijbeuken van het bedrijfsgedeelte aanwezig.





## 4.5 INDELING

### 4.5.1 BEGANE GROND

#### WOONGEDEELTE

De indeling van de begane grond van het woongedeelte bestaat uit een lange gang achter de entree in de voorgevel, die het woongedeelte met het stalgedeelte verbindt. Vanuit de gang kan een moderne keuken en badkamer worden betreden aan de linkerzijde, waarbij de linker gangmuur in 1979 opnieuw in kalkzandsteen is opgetrokken. De keuken tegen de voorgevel ligt op de positie van de voormalige kelder en opkamer. De vorm van de ruimte waarin de badkamer is gesitueerd behoort tot een oudere fase, aangezien de achterwand van deze ruimte met oudere bakstenen is opgemetseld.



Zicht op de gang achter de entree, gezien naar het stalgedeelte.



Plattegrond van de begane grond. In het blauw is het woongedeelte getekend, in het geel het bedrijfsgedeelte. tek: funda.nl, makelaar: Agrivesta De Lorijn BV.



De ruimte met keuken aan de linkerzijde van de gang is in 1979 tot stand gekomen.



De badkamer tegen de zuidelijke gevel aan de achterzijde van de gang stamt uit 1979.

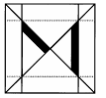


Op zolder is een deel van het oude metselwerk van de achterwand van de huidige badkamer zichtbaar. Deze ruimte behoort tot een oudere opzet.



De woonkamer in het middendeel van het woongedeelte, gezien in de richting van de gang achter de entree.





Zicht op de doorgang van gang naar woonkamer.



Detail van de houten neuten bij de doorgang van de gang naar de woonkamer. Er zit nog veel verf op diverse onderdelen.

Aan de rechterzijde van de gang achter de entree is een grote woonkamer gesitueerd die over de diepte van het woongedeelte loopt en aan de achterzijde tot het midden van de twintigste eeuw een grote haard bezat. Of deze muur ook uit kalkzandsteen bestaat is niet achterhaald vanwege moderne afwerkingen. De doorgang van de gang naar woonkamer is een op houten neuten geplaatste deurkozijn en is voorzien van profileringen en biljoeningen die veelvuldig in de negentiende eeuw zijn toegepast. Dit wijst er mogelijk op dat deze brede kamer al in de negentiende eeuw aanwezig moet zijn geweest.



**Detail van de profileringen aan de binnenzijde van de doorgang van woonkamer naar gang.**



**Zicht op de dichtgezette haard aan de achterzijde van de woonkamer.**



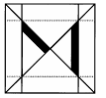
**Detail van de betonstenen waarmee de inbouwkasten en de dichtzetting van de haard in de woonkamer zijn opgemetseld.**

Omstreeks 1950 is de haard dichtgezet met betonstenen en voorzien van twee inbouwkasten die worden afgesloten met paneeldeuren met 4-ruits bovenwerk.

Het rookkanaal van de voormalige haard is nog aanwezig en kan via het stalgedeelte betreden worden. De toegang naar het rookkanaal is ingezet met een oud kozijn met duivejagerprofilering en gevuld met een paneel deur. Deze opzet behoort tot de bouw van het huidige rookkanaal. Het kanaal, opgemetseld in IJsselstenen, heeft een ronde vorm en dateert uit de achttiende eeuw.<sup>14</sup> In de achterwand van het rookkanaal is ook nog ouder muurwerk zichtbaar met strekken van 24 cm in lengte, behorende tot de bouwfase van 1773.

<sup>14</sup> Baksteenformaat rookkanaal: 17/17,5 x .. x 4 cm.





De doorgang naar de binnenzijde van het rookkanaal is ingezet met een paneeldeur en deurkozijn uit de achttiende eeuw.



Detail van de profilering van het deurkozijn in de doorgang naar het rookkanaal.



De binnenzijde van het rookkanaal gezien naar boven. Bij de pijl is een oude ijzeren staaf aanwezig waar rookwaar aan werd opgehangen.





Zicht op het rookkanaal van de voormalige haard, gezien vanaf de zolder boven het woongedeelte.

Er is echter enige discretie nodig bij het dateren van dit muurwerk aangezien het erg onnauwkeurig en verbandloos is opgemetseld. Wellicht zijn deze stenen van elders afkomstig en hergebruikt bij het oprichten van het huidige rookkanaal in de achttiende eeuw. In het rookkanaal hangen overigens nog oude ijzeren staven die zijn gebruikt om etsenwaar te roken. In de huidige vorm is het rookkanaal minder breed dan de woonkamer. Dit doet vermoeden dat de heerd, op de plek waar nu de woonkamer is, in de achttiende eeuw iets minder breed kan zijn geweest.

In het oude rookkanaal is in 1950 een nieuw rookkanaal gemetseld, voorzien van een (asbest?) pijp aan de bovenzijde.



Zicht op de achterzijde van het rookkanaal, ter hoogte van de zolder boven het stalgedeelte. De toegepaste stenen zijn hier wat groter van formaat dan aan voorzijde. Dit doet vermoeden dat er een ouder rookkanaal aanwezig was, vóór de bouw van het huidige kanaal in de achttiende eeuw.





In het oude rookkanaal is in 1950 een nieuw kanaal met pijp opgemetseld met betonstenen.



Zicht op de doorgang van de woonkamer naar de slaapkamer.

Rechts van de woonkamer is een slaapkamer gesitueerd die tegen de voorgevel ligt. Deze ruimte kan via een oude paneeldeur met geprofileerd deurkozijn met negentiende-eeuw uiterlijk in de scheidingswand tussen woonkamer en slaapkamer betreden worden. Deze bakstenen scheidingswand lijkt koud tegen de voorgevel te staan.

In de achterwand van de slaapkamer is ook nog een toegang aanwezig, ingezet met een vlak kozijn en deur met 6-ruits bovenwerk. Deze deur lijkt in de jaren '50 van de vorige te zijn aangebracht.

De rechthoekige ruimte achter de slaapkamer heeft dienstgedaan als melkruimte en kan via de slaapkamer en via het stalgedeelte betreden worden. De achterwand van deze ruimte is in 1979 opgemetseld in kalkzandsteen.



De doorgang tussen de slaapkamer en woonkamer is gevuld met een oude paneeldeur en geprofileerd deurkozijn.



De slaapkamer tegen de noordzijde van de voorgevel, gezien in de richting van de woonkamer.



Aan de achterzijde van het woongedeelte is de voormalige melkkamer gesitueerd, met doorgang naar de slaapkamer tegen de voorgevel.





De doorgang naar de voormalige melkkamer aan de achterzijde van het woongedeelte, gezien vanuit de noordelijke zijbeuk in het stalgedeelte.



De middenbeuk en zuidelijke zijbeuk in het stalgedeelte, gezien naar de achtergevel. De wand rechts is na 1950 opgemetseld.

#### STALGEDEELTE

Het stalgedeelte kan sinds 1950 worden opgedeeld in zijbeuken en een middenbeuk, die van oorsprong ongedeeld zijn geweest. In een latere fase is er tussen de noordelijke zijbeuk en de middenbeuk een nieuwe scheidingsmuur opgemetseld. Tegen de scheidingswand tussen de melkkamer en de noordelijke zijbeuk is nog een toilet aanwezig met houten ombouw, vermoedelijk uit 1950.

#### 4.5.2 ZOLDER

De zolder is zowel bij woon- als stalgedeelte ongedeeld. De zolder kan worden betreden via een houten steektrap die in de middenbeuk van de stal is gesitueerd.



De middenbeuk van het stalgedeelte gezien in de richting van de voorgevel, met achter het gebint de houten steektrap naar de zolder.

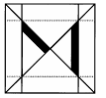


De noordelijke zijbeuk in het stalgedeelte gezien naar de achtergevel.



Tegen de noordelijke gevel van het stalgedeelte is een toilet met houten ombouw gesitueerd.





## 4.6 INTERIEUR

### 4.6.1 BEGANE GROND

#### WOONGEDEELTE

Het woongedeelte is in de jaren '50 en '70 van de vorige eeuw verschillende malen verbouwd. Hierbij zijn de meeste oudere afwerkingen verloren gegaan. Dit geldt met name voor de ruimtes aan de linkerkzijde van de gang, die respectievelijk als keuken en badkamer in gebruik zijn.

Van de voormalige opkamer is nog wel een deel van het stucwerk tegen de voorgevel bewaard gebleven omdat de huidige zolderbalklaag wat lager is komen te liggen. Deze wandbepoistering is uitgevoerd in een lichtblauwe kleur.



Zicht op de oude wandbepoistering van de opkamer tegen de voorgevel, gezien op zolder.



Detail van de lambrisering van betonemaille aan de rechterzijde van de gang.

De gang bezit nog een lambrisering uit de jaren '50 in de vorm van een felgeel geschilderde betonemaille.

Het interieur in de woonkamer is grotendeels in 1950 en later tot stand gekomen, op de oude deurkozijnen tussen gang en slaapkamer na. Op deze elementen zijn overigens nog verschillende verflagen aanwezig, die mogelijk van vóór 1950 stammen. Boven het huidige schrotenplafond uit 1979 is tegen de voorgevel ook nog een oudere gepleisterde wandafwerking aanwezig. Dit stucwerk lijkt te bestaan uit een effen witte kleur.

Het plafond boven de huidige woonkamer heeft een tijdlang bestaan uit de balklaag van de zoldervloer. Deze balken hebben nu een donkergroene verfafwerking. Mogelijk zijn er nog oudere lagen op de balken aanwezig.



Detail van de oude wandbepleistering tegen de voorgevel, ter hoogte van de woonkamer en de groen geverfde zolderbalklaag.



Detail van de boezembalk, die gezien de profilering uit de achttiende eeuw kan stammen.

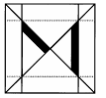


Detail van de laslijn in de boezembalk.

Van de voormalige haard is nog de houten boezembalk aanwezig, die over de breedte van de achterwand loopt. De balk is voorzien van een achttiende-eeuws uiterlijk, uitgevoerd met een ojief profilering. Er zijn onder de huidige grijze verflaag nog verschillende oudere lagen aanwezig. Ter hoogte van de rechter inbouwkast is een laslijn zichtbaar. Wellicht is de balk ooit verlengd.

Na het dichtzetten van de haard is er een nieuwe gaskachel geplaatst in een betegelde achterwand met nis. De geel gemêleerde tegels met zwarte randen in de nis en de rode gewolkte tegels van de achterwand behoren tot de bouwphase van 1950.





**Detail van de betegelde nis achter de gaskachel.**



**De in 1950 geplaatste gaskachel in de woonkamer.**

De slaapkamer tegen de voorkamer aan de noordzijde van het woongedeelte had voordat het huidige schrotenplafond is aangebracht een oud stucplafond op riet. Dit stucplafond is nog aanwezig achter het huidige plafond. Het lijkt erop dat het pleisterwerk geheel witgepleisterd was. Vóór het aanbrengen van het stucwerk werd het plafond mogelijk gevormd door de zolderbalklaag, aangezien hier een rode verflaag op is aangetroffen. Ook hier geldt dat er nog oudere verflagen op de balken aanwezig kunnen zijn.



Het oude stucplafond op riet boven de slaapkamer.

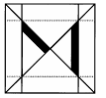
### STALGEDEELTE

Het stalgedeelte heeft geen noemenswaardige interieurelementen meer aangezien de stal in 1950 grotendeels opnieuw is ingericht. Tegen de achterwand van de badkamer, aan de zuidzijde van het stalgedeelte, is nog een oude was voorziening aanwezig, bestaande uit een aanrecht met wasbak van granito op bakstenen poeren. Deze opzet stamt uit de jaren '50 van de vorige eeuw.



Tegen de achterwand van de badkamer, aan de zuidzijde van het stalgedeelte, is een granito aanrecht aanwezig.





#### 4.7 OVERIGE GEBOUWEN

Aan de zuidzijde van de boerderij is de jongveestal uit 1931 gesitueerd. Dit in betonstenen opgetrokken bouwdeel onder een met rode en gesmoorde Muldenpannen bedekt lessenaarsdak sloot tot 1979 aan op een oude schuur. Dit rechthoekige bouwdeel met noord/zuid oriëntatie heeft aan de zijde van de Langestraat vier vensters met 4-ruits ramen. Aan de noordzijde van de gevel is ook nog een kippenluik onder een keperboogje. Aan de achterzijde heeft de voormalige stal een doorgang met opgeklampte deur.

Schuinachter de boerderij is op het achtererf nog een houten schuur aanwezig onder een met golfplaten bedekt geknikt zadeldak, die van na 1979 is.



De achtergevel van de voormalige jongveestal uit 1931.



Zicht op de gevel aan de zijde van de Langestraat van de voormalige jongveestal uit 1931.



Zicht op het ensemble gezien vanaf het achtererf. afb: funda.nl, makelaar: Agrivesta De Lorijn BV.









## 5 BOUWHISTORISCHE WAARDENBEPALING

Als eerste onderdeel van de waardenstelling volgt hieronder de algemene contextuele redengevende waardenstelling, gevolgd in paragraaf 5.6 door de getrapte waardenstelling op onderdelen.

### 5.1 ARCHITECTUUR- EN BOUWHISTORISCHE WAARDEN

De hallehuisboerderij met middenlangsdeel aan de Langestraat 10 heeft een hoge architectuurhistorisch waarde vanwege de historische grond- en dakvorm en plattegrond, die in een goede staat zijn overgeleverd. De boerderij is een belangrijk voorbeeld binnen de historische ontwikkeling van boerderijen in de Maaskant, waarbij invloeden vanuit het oosten en zuiden van Nederland samen komen.

De huidige verschijningsvorm van de boerderij is in verschillende fases tot stand gekomen, waarbij de oudste fase in de gebintconstructie is teruggevonden en stamt uit omstreeks 1773. De boerderij heeft lange tijd vakwerkgevels gehad, zeer waarschijnlijk met een vulling van leem. Deze vakwerkgevels zijn in 1807 en daarna versteend. De huidige gevels bezitten een hoge waarde vanwege materialisering en detaillering. Vooral in de ongepleisterde gevels zijn veel bouwsporen zichtbaar. Deze bouwsporen geven een beeld van vroegere indelingen van de boerderij weer. De gevel aan de achterzijde is in dit opzicht het minst waardevol omdat hier in 1950 een nieuwe gevel is opgetrokken, waarbij alle sporen zijn verdwenen. De gepleisterde voorgevel is waardevol vanwege de detaillering en gevelindeling van vensters en doorgang. Ook de versieringen in pleisterwerk boven de openingen en aan de bovenzijde van de voorgevel hebben vanwege de detaillering enige bouwhistorische waarde hoewel deze niet bijzonder oud zijn.

De meeste gevelopeningen zijn in de loop van de twintigste eeuw vernieuwd. Bij het stalgedeelte zijn bijvoorbeeld geen oude vullingen meer aanwezig. Deze betonnen ramen en opgeklampte mest- en deeldeuren hebben geen bouwhistorische waarde. Bij het woongedeelte is nog een oud kozijn aanwezig aan de noordzijde van de voorgevel, op de plek waar nu de slaapkamer is gesitueerd. Dit kozijn is uitgevoerd met een peerkraal en heeft een oudere vulling in de vorm van een 4-ruits schuifraam. Dit venster met vulling is waardevol vanwege detaillering en materialisering.

In de noordzijde van de boerderij zijn, ter hoogte van het woongedeelte, nog twee oudere hergebruikte kozijnen aanwezig met waarde, uitgevoerd met biljoeningen en een vulling van een 2-ruits raam. Of deze kozijnen afkomstig zijn van elders in de boerderij of dat ze uit een ander gebouw komen is niet duidelijk.

Alle andere openingen en vullingen in het woongedeelte zijn minder waardevol. De vensterluiken bij de vensters in de voorgevel bezitten vanwege de karakteristieke beeldwaarde wel enige waarde.

De opzet van de waardevolle gebintconstructie, (hardstenen fundering, stijlen, korbeels, ankerbalken, gebintplaten, windschoren en strijk balken in de voor- en achtergevel) in de boerderij bestaat uit vier gebinten. Deze opzet is onderdeel van de vroegste bouwfase die nog aanwezig is in de boerderij uit 1773, hoewel er van oorsprong mogelijk vijf gebinten zijn geweest. Het voorste gebint bij de voorgevel is na het verstenen van de gevel in 1807 verwijderd. Opmerkelijk en waardevol is de inscriptie op de ankerbalk bij het vierde gebint, achtergelaten door de gebroeders Van Nieuwland in 1773, bij de oprichting van de huidige gebintconstructie. Het achterste strijkgebint behoort ook tot de oude opzet maar is aan de linkerzijde voorzien van een moderne stalen kolom. Aan de andere zijde rust het bovenste deel op een bakstenen poer. Deze onderdelen zijn in 1950 aangebracht.

Naast de gebinten in eiken zijn ook de sporen van de sporenkap met hanehouten in eiken. Deze sporen zijn met houten toognagels bevestigd in de gebintplaten. Dergelijke kapconstructies behoren tot de oudste type kappen binnen Nederland en worden vanaf de dertiende eeuw toegepast. De sporenkap is deels nog aanwezig boven het woongedeelte en is waardevol.

Latere aanpassingen in de kap, zoals het toevoegen van spanten, nieuwe gordingen en sporen in vurenhout, zijn niet waardevol vanwege materialisering. Er is wel enige waarde gelegen in deze toevoegingen vanwege de vorm van het dak. Ook de rietdekking bezit enige waarde als historische dekking. De golfplaten zijn niet waardevol en bezitten asbest.

De draagconstructies van de zolder bezitten ter hoogte van het woongedeelte waarde. De zolderbalklaag is hier boven het middendeel en noordelijke zijbeuk uitgevoerd met negentiende-eeuwse enkelvoudige balken en oudere grenen tot zeer oude eikenhouten vloerdelen.

Alle andere draagconstructies, ook in het stalgedeelte, stammen van na 1950 en zijn van minder waarde.

De indeling van het woongedeelte is deels in 1979 en deels in de negentiende eeuw tot stand gekomen. Alle binnenmuren van kalkzandsteen of betonsteen, inclusief binnendeuren en deurkozijnen, bezitten geen waarde. Deze muren bevinden zich aan de linkerkant van de gang en ter hoogte van de voormalige melkkamer aan de noordzijde van het woongedeelte. Ook de inbouwkasten in de achterwand van de woonkamer zijn weinig waardevol.

De indeling van woonkamer, centraal tegen de voorgevel, en aangrenzende slaapkamer met bijbehorende binnendeurkozijnen en paneel deur, bezit wel enige waarde als onderdeel van een negentiende-eeuwse indeling. Van hoge waarde is de voormalige haard met oijefvormige boezembalk aan de achterzijde van de woonkamer, inclusief opbouw en opzet van het rookkanaal en oude toegang tot dit rookkanaal

vanuit de stal. De indeling en afwerking van de stal bezit geen waarde en stamt uit 1950 of later.

## **5.2 CULTUURHISTORISCHE WAARDE**

De boerderij is vanuit cultuurhistorisch oogpunt waardevol voor de regio Maaskant. De oorspronkelijke opzet van de boerderij is bewaard gebleven waardoor het een voorbeeld is van een hallehuisboerderij. Binnen het aanbod van historische boerderijen in Dieden heeft het exemplaar aan de Langestraat 10 dan ook een waardevolle positie.

Daarnaast geven de inscripties op de ankerbalk een bijzondere inzicht in de bewonersgeschiedenis van de boerderij en het sociale leven in Dieden omstreeks het einde van de achttiende eeuw.

## **5.3 ZELDZAAMHEIDSWAARDE**

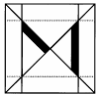
De boerderij bezit een hoge zeldzaamheidswaarde. Omdat er geen grote veranderingen aan het gebouwtype zijn uitgevoerd bezit de boerderij nog de oorspronkelijke opzet van een langhuisboerderij met middenlangsdeel.

## **5.4 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE**

De boerderij bezit een hoge situeringswaarde, waarbij de markante positie op de voormalige Y-splitsing aan de zuidelijke rand van Dieden zeer opvallend is. Van oudsher was het ensemble (in het begin van de negentiende eeuw bestaande uit een schuur, bakhuis, varkenskot en bouwgrond) gesitueerd tussen de Langestraat en de doorgaande weg naar het westen. Bij het herverkavelen van de gronden rondom Dieden in de jaren '70 van de vorige eeuw is de voormalige weg richting het westen verdwenen waardoor er een achtererf is ontstaan.

Het huidige ensemble is deels na de herverkaveling tot stand gekomen en bezit minder waarde.





## 5.5 GETRAPTE WAARDENSTELLING OP ONDERDELEN

In deze paragraaf volgt een overzicht van de waardevolle onderdelen van het exterieur en het interieur. Daarbij worden de kwalificaties volgens de door de Stichting Bouwhistorie Nederland opgestelde richtlijnen gehanteerd. Aan het einde van dit hoofdstuk zijn de waardenkaarten opgenomen.

### 5.5.1 EXTERIEUR

#### ■ Hoge waarde

- Opzet, vorm en dakvorm van de boerderij, inclusief uitbouw aan de achterzijde.
- Dakbedekking van riet en nokvorsten.
- Detaillering en materialisering van de gevels
- Venster aan de noordzijde van de voorgevel met vulling en twee vensters in de noordgevel bij het woongedeelte met vulling.
- Vensterluiken bij de venster in de voorgevel.
- Bakstenen schoorsteen van het rookkanaal.

#### ■ Positieve waarde

- Alle later aangebrachte vullingen in de vensters in de voorgevel van de boerderij.
- Materialisering van de achtergevel.

#### ■ Indifferente waarde

- Dakbedekking van golfplaten.
- Alle later aangebrachte houten boeiboorden.
- Alle later aangebrachte vensters en vullingen bij het stalgedeelte in alle gevels.
- Opzet en materialisering van de schuur op het achtererf en de jongveestal uit 1931.

### 5.5.2 INTERIEUR

#### ■ Hoge waarde

- Opzet en materialisering van alle onderdelen van de oorspronkelijke gebintconstructie, inclusief hardstenen fundering.
- Opzet en materialisering van de sporenkap met hanehouten en sporenparen boven het woongedeelte.
- Draagconstructie van de zoldervloer met vloerdelen boven middendeel en noordelijke zijbeuk in het woongedeelte.
- Indeling van de gang, woonkamer en slaapkamer in het woongedeelte, inclusief oude binnendeurkozijnen en paneeldeur.
- Opzet en materialisering van het rookkanaal van de voormalige haard met boezembalk in de woonkamer, inclusief ijzeren rookstaven.
- Doorgang vanuit de stal naar het rookgedeelte, inclusief achttiende-eeuwse vulling van kozijn en paneeldeur.

#### ■ Positieve waarde

- Restanten van het oude stucplafond op riet boven de slaapkamer.
- Betonemaille in de gang.

#### ■ Indifferente waarde

- Constructie van spanten en sporen en gordingen boven het stalgedeelte.
- Stalen kolom met bijbehorende dekbalk van staal bij het achterste gebint in het stalgedeelte.
- Draagconstructie van enkelvoudige balken boven de zuidelijke zijbeuk in het woongedeelte en van de hooizolder in het stalgedeelte boven middenbeuk en zijbeuken.
- Alle indelingen van binnenmuren van kalkzandsteen en betonsteen, inclusief bijbehorende binnendeuren en deurkozijnen.
- Indeling en afwerking van de stal.
- Houten trap naar zolder.
- Alle later aangebrachte interieuafterwerkingen, zoals tegel- en tapijtvloeren, tegelwanden, wandbepoelsteringen, schrotenplafonds etc.
- Alle interieurelementen uit 1979, zoals de keuken en badkamer.

## 5.6 TOELICHTING WAARDENGRADATIES

De volgende waardengradatie (getrapte waardenstelling), toegesneden op het toegepast bouwhistorisch onderzoek, wordt in de waardenbepaling gehanteerd (de bijbehorende kleuren corresponderen met de gebruikte gradaties in de waardenkaarten). Achter iedere waarde volgt een korte toelichting ten behoeve van het toegepast bouwhistorisch onderzoek, zoals dit in het herontwikkelingsproces kan worden ingezet. Zie ook de achter dit hoofdstuk gevoegde waardenkaarten.

### ■ Hoge monumentwaarde (blauw)

Alle beschermenswaardige onderdelen die van wezenlijk en onlosmakelijk belang zijn voor het historische object / monument en zijn bouwhistorische ontwikkeling en derhalve onverkort gerespecteerd moeten worden. Bij schade moet uitgegaan worden van herstel en behoud van een maximum aan oorspronkelijk materiaal.

### ■ Positieve monumentwaarde (groen)

Alle beschermenswaardige onderdelen die voor de instandhouding van de ontwikkelingsgeschiedenis van het historische object / monument veel waarde bezitten. Behoud is gewenst, maar de waarde is niet dusdanig hoog, dat aanpassing of verandering onmogelijk is. Voorwaarde is dat het onderdeel als dusdanig herkenbaar blijft.

### ■ Indifferente monumentwaarde (geel)

Onderdelen, die niets of weinig aan de waarde van het gebouw toevoegen en ook geen wezenlijke onderdelen van de ontwikkelingsgeschiedenis zijn. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

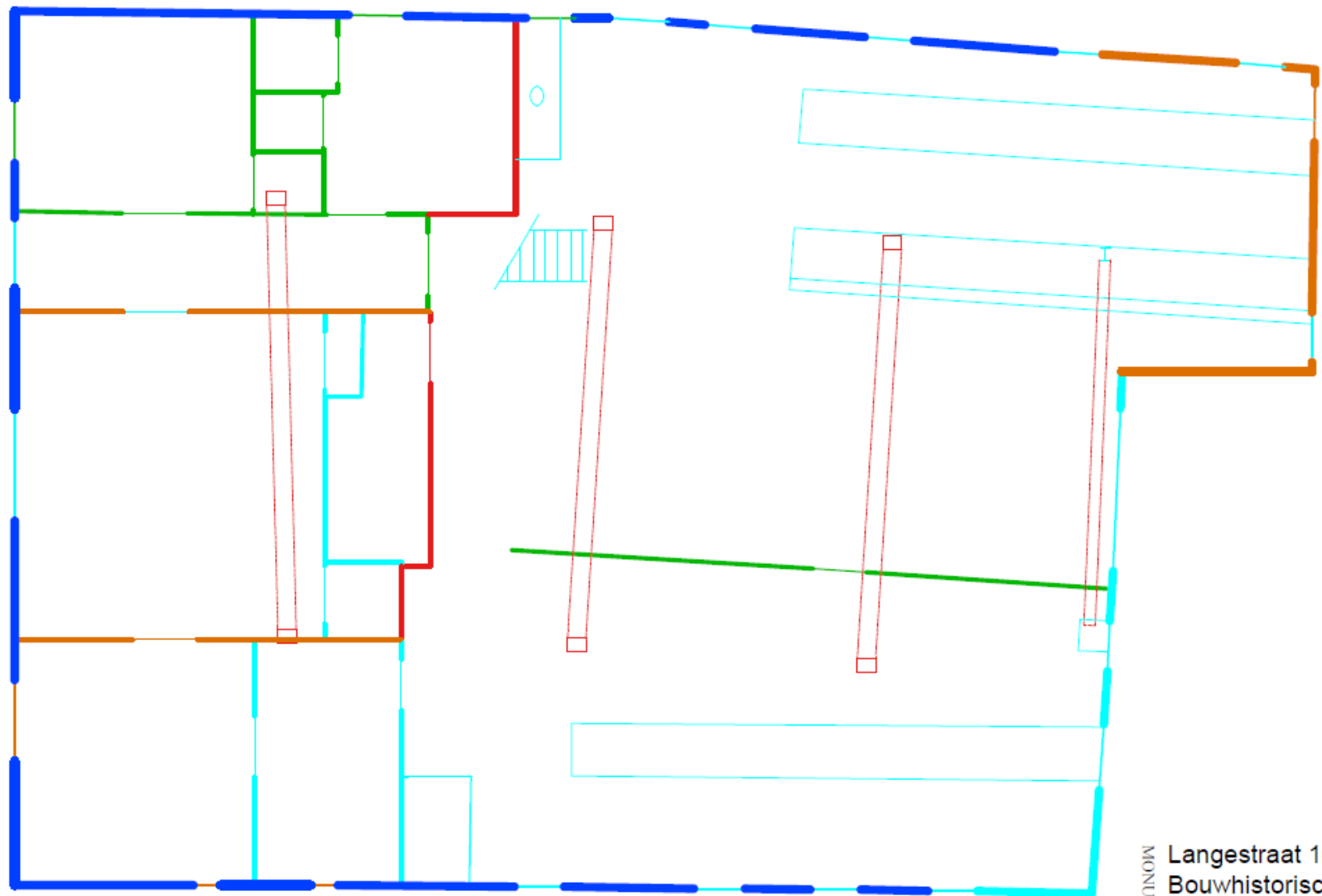
## 5.7 DATERINGS EN WAARDERINGSPLATTEGRONDEN

De volgende plattegronden zijn gemaakt op basis van de beschikbare inmeting bestaande situatie, aangeleverd door de opdrachtgever.

Ten eerste zullen de dateringsplattegronden worden weergegeven, opgemaakt uit het archiefmateriaal en de conclusies van het bouwhistorische onderzoek.

Vervolgens zijn de waardenkaarten opgenomen, waarin de getrapte waardenstelling in beeld is gebracht.



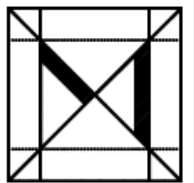


BEGANE GROND

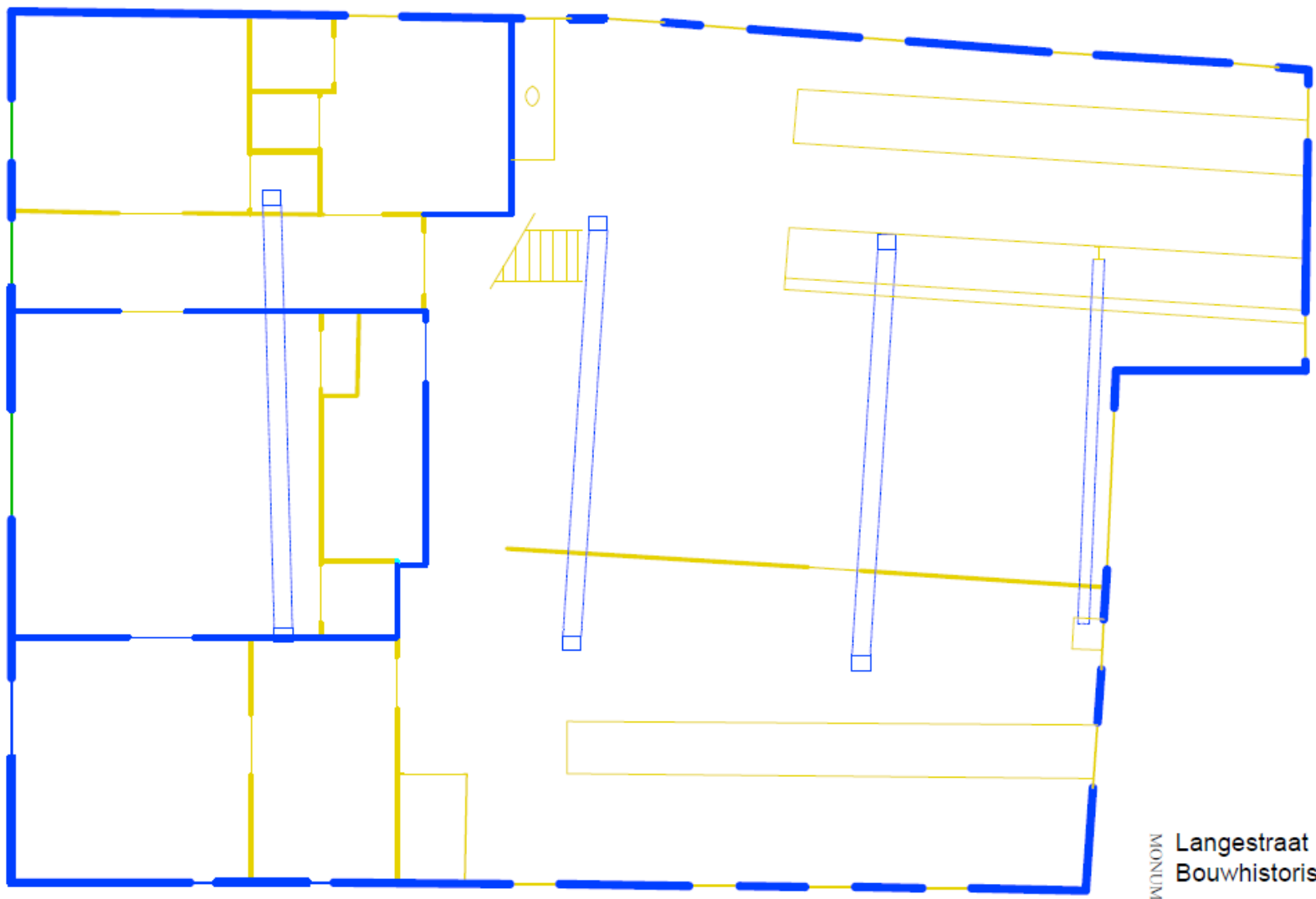
- 1773
- 1807
- XIXB
- 1950
- 1979

Langestraat 10  
 Bouwhistorisch onderzoek  
 Dateringen

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAT 1, 6542 SN NIMEGEM  
 TEL. 024 - 3786742, FAX 024 - 3792477

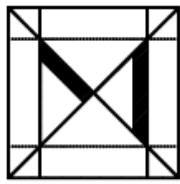


- Hoge waarde
- Positieve waarde
- Indifferente waarde

BEGANE GROND

Langestraat 10  
 Bouwhistorisch onderzoek  
 Waarden

MONUMENTEN ADVIES BUREAU



BREDESTRAAAT 1, 0542 SN NIMEGEN  
 TEL: 024 - 3786742, FAX: 024 - 3792477



## 6 AANBEVELINGEN

De boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden is een mooi voorbeeld van een hallehuis type met middenlangsdeel zoals die in de Maaskant voorkomen. De boerderij heeft een oude kern die dateert uit 1773. Door de toepassing van eikenhout in de ankerbalkgebinten en de aanwezigheid van een eikenhouten sporenkap met gepende sporen in de gebintplaat is de constructie van de boerderij traditioneel te noemen. Dit wordt bevestigd door de aanwezigheid van de doorstekende gebintplaten aan de voorzijde van de boerderij, waardoor er van uit gegaan kan worden dat de voorgevel een overstek heeft gehad. Daarnaast zijn er veel sporen ontdekt in de constructie die wijzen op vakwerkconstructies bij voor- en zijgevel. De opbouw van dergelijke boerderijtypen komt reeds in de late middeleeuwen en vroeg moderne tijd veelvuldig voor.

Het strekt tot de aanbeveling om de houtconstructie in de boerderij dendrochronologisch te laten onderzoeken. De aanwezigheid van het vele hout in de constructie zorgt ervoor dat er zich mogelijkheden voordoen om het hout via de dendrochronologisch methode te dateren. Deze onderzoeksmethode richt zich op de aanwezige jaarringen in houten onderdelen. Met een speciale houtboor kan een boorkern uit delen van de constructie gehaald worden, waaraan de groeiringen te bekijken zijn. Aan de hand van deze groeiringen kan er een datering worden opgesteld. Afhankelijk van de kwaliteit van het hout kan deze datering worden vastgesteld tot op het seizoen waarin de boom gekapt is. Het is zelfs mogelijk om het gebied te achterhalen van waar de boom vandaan komt. Het Monumentenadviesbureau heeft de uitrusting en expertise tot haar beschikking om dergelijke monsters te nemen.

Om een beter beeld te krijgen van de historische kleurafwerking van de boerderij strekt het tot de aanbeveling om nader historisch kleuronderzoek te laten uitvoeren op sommige onderdelen van het interieur. Met name de boezembalk bij de voormalige haard is interessant omdat hier verschillende verflagen aanwezig zijn en omdat deze balk het oudst overgebleven onderdeel is van het interieur.

De bewonersgeschiedens van de boerderij zijn tot aan het einde van de achttiende eeuw te traceren aan de hand van de inscripties op de ankerbalk. Deze informatie zou nog verder aangevuld kunnen worden met archiefgegevens. Hierbij zouden bijvoorbeeld notarisakten van voor 1773 nog verder uitgediept kunnen worden. In het kader van dit bouwhistorische rapport is dat vanwege tijdslimiet niet gedaan.

## 7 BRONNEN EN LITERATUUR

### Archief

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC):

- bouwdoossier
- archief
- beeldbank

Heemkundekring Land van Ravenstein (HLVR):

- beeldbank

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE):

- beeldbank

Rijksmuseum:

- beeldbank

### Internet

- Kadaster.nl
- fine-arts-museum.be
- Google Maps
- Funda.nl

### Literatuur

- SHBO Jaarboek 1999, *De Noord-Brabantse Kempen*, Arnhem 1999.
- MAB rapport: *Waardstellend bouwhistorisch onderzoek: Boerderij Daalderstraatje 2 Huisseling / Ravenstein*, 9-12-2014.
- MAB rapport, *Het kasteelterrein van de heerlijkheid Dieden. Historisch onderzoek naar de bebouwing van het goed door de eeuwen heen*, januari 2004.
- J. Timmers, e.a., *Historische boerderijen van Peelland tot Land van Cuijk*, Eindhoven 2012.
- J.W. de Kort, e.a., *Rijke oogst van een armenhoef*, Amersfoort 2016.
- J.A. Hendrikx, *Traditionele boerderijen in Noord-Brabant*, Eindhoven 2003.
- Rapport: *Natuurmonumenten en RWS, Startdocument MeerMaas*, 29-09-2017.
- H. van Drunen, 'Een Gelderse boerderij in Dieden, deel 2', in: *Tussen Maas en Erfdijk*, jaargang 2, nummer 9, (2016), p.3.
- C. Eggen, *Vakwerkbouw in Limburg*, Weert 1989.
- G. Berends, *Historische houtconstructies in Nederland*, Arnhem 1996.





## 8 BIJLAGE:

### 8.1 DENDROCHRONOLOGISCH ONDERZOEK

Op 22 oktober 2019 is in opdracht van de gemeente Oss dendrochronologisch onderzoek uitgevoerd in de boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden. Aan de hand van een reeks houtmonsters is getracht een datering te geven van de aanwezige constructie in de boerderij. In deze bijlage volgt de uitwerking van dit onderzoek in tekst en beeld.

#### 8.1.1 PRINCIPES VAN DENDROCHRONOLOGISCH ONDERZOEK

Dendrochronologie is een wetenschappelijke methode voor het dateren van hout met als uitgangspunt de aanwezige jaarringen in de balken in houten constructies.

De vroegste toepassing van dendrochronologisch onderzoek stamt uit het einde van de negentiende eeuw en is ontwikkeld door de Amerikaan A.E. Douglas. In Duitsland werd in de jaren '40 van de twintigste eeuw dergelijk onderzoek overgenomen door de bosbouwkundige Bruno Huber. Hierdoor kon de eerste boomringchronologie opgesteld worden voor het gebied van Zuid-Duitsland.

Groeiende bomen creëren elk jaar een jaarring die min of meer uitgesproken is voor dat jaar. De ring bevat dus het ecologische evenwicht van een heel boomleven. Individuele, lokale factoren evenals bovenregionale klimatologische invloeden worden weerspiegeld in de jaarringen. Onder goede omstandigheden vormt zich een brede ring, onder ongunstige omstandigheden een smalle boomring. Dit creëert een onderscheidende "vingerafdruk" voor elke individuele boom. In vergelijking met verschillende individuele chronologieën overheersen echter de bovenregionale invloeden. Het merendeel van de bomen heeft

daarom een min of meer uitgesproken, karakteristiek en terugkerend patroon.

Hierdoor kunnen er curves worden opgesteld voor bomen die uit een regio of hetzelfde klimaatdistrict komen. Als meer monsters klimatologische overeenkomsten tonen is het mogelijk om een zeer scherpe datering op te stellen.

#### 8.1.2 HET NEMEN VAN DE HOUTMONSTERS

Om de jaarringen duidelijk inzichtelijk te krijgen en ze zodoende zorgvuldig te kunnen analyseren is het nodig om het hout inwendig te onderzoeken. Hiervoor wordt er uit een balk een houtmonster genomen met behulp van een holle boor.

Een houtmonster moet voor het nauwkeurig determineren van het jaartal een minimaal aantal jaarringen hebben. Tevens moet het hout een zogenaamde wangkant hebben met spinthout. Dat is het laatst aangegroeide hout waarop de schors van de boom is gegroeid. Hierdoor kan worden bepaald wat de laatste of jongste jaarring is van de boom.

Vervolgens wordt in een laboratorium de houtsoort en de aanwezige jaarringen van het monster geanalyseerd op dikte en aantal. Deze informatie wordt vergeleken met opgestelde groeicurven van allerlei regio's in Europa.

Object: Bauernhof, XVIB - XVIIIa, NL-5371 KD Dieden, Langestraat 10							Aantal jaarringen			Datering				Waarden die de mate van het synchroon verlopen met de referentiecurve aangeven				Referentiecurve
Code	Houtsoort	Plaats van boring	Oriëntering	Classificering	Telmerk		Kern-ringen	Spint-ringen	Wankant	Spint-grens		Datum van kappen	R-waarde	Zekerheid in %	x/n-waarde	Index		
8102B 01 A	Quercus	DIE AB2-1, Ankerbalk 2		1			43	8	Nee	1756	1764	1771±6	0,517	99,990	0,700	85,372	DE1972.EL	
8102B 02 A	Quercus	DIE AB2-2, Ankerbalk 2		1			50	4	Nee	1756	1760	1771±6	0,518	99,990	0,726	99,751	DE1972.EMS	
8102B 03 A	Quercus	DIE ST1, Gebindeständer 1	N	1			27	8	Ja	1764	1772	1772H/W	0,454	99,000	0,691	56,736	DE4871.STE	
8102B 04 A	Quercus	DIE ST3, Gebindeständer 3	S	1			18	8	Nee			***** Nee						
8102B 05 A	Quercus	DIE GP Z, Gebindepfette Z	S	1			25	6	Nee			***** Nee						
8102B 06 A	Fraxinus excelsior	DIE AB3-1, Ankerbalk 3		?	IHS...		28	9	Nee			***** Nee						
8102B 07 A	Quercus	DIE AB4-1, Ankerbalk 4		1			26	14	Ja			***** HW						

Verklaring van de afkortingen: Oriëntering (O, Z, W, N) = windrichting  
 Classificering: (1) = hout dat voor de eerste keer gebruikt is, (2) = hergebruikt hout, R = hout voor een reparatie,  
 C = hout voor de completering van een constructie  
 Datering: H/W = herfst/winter - V/Z = voorjaar/zomer  
 \*\*\* = monster is niet geschikt of kan niet gedateerd worden  
 \*\*\*\*\* = monster is niet geschikt of kan niet gedateerd worden

De monsters voldoen niet aan de eisen die voor een betrouwbare dendrochronologische datering gelden.  
 De uitkomst van de dateringen is niet zeker. De synchronisatie met de referentiecurve heeft grenswaarden bereikt.  
 Goede tot zeer goede monsters. De uitkomst van de dateringen kan als zeker beschouwd worden.  
 Codering voor de referentiecurve die gebruikt is: EL: DE, Emsland/Grafschaft Bentheim, EMS: DE, Emsland/Grafschaft Bentheim, STE: Kreis Steinfurt

De uitkomsten van het dendrochronologische onderzoek, opgesteld door Pressler GmbH uit Gersten in Duitsland op 4 nov. 2019.



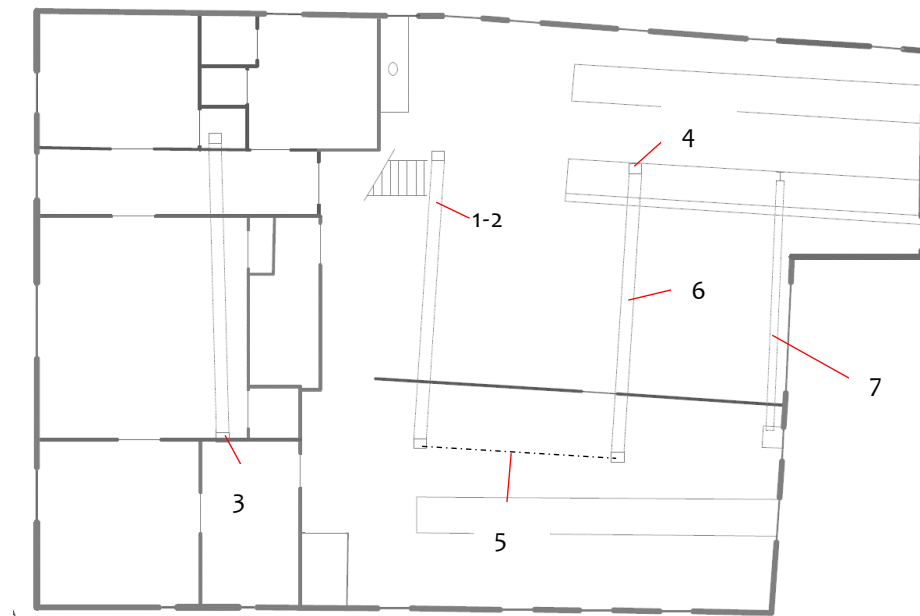


## 8.2 LANGESTRAAT 10 DIEDEN

### 8.2.1 GEBINTCONSTRUCTIE

Tijdens het opstellen van een bouwhistorisch onderzoek in de zomer van 2018 van de hallehuisboerderij aan de Langestraat 10 in Dieden is vastgesteld dat er een oude gebintconstructie aanwezig is.

De constructie kent een opzet van vier ankerbalkgebintparen die tot een bouwphase uit de omstreeks 1771 horen. De opzet van de constructie bestaat uit de volgende oorspronkelijke onderdelen: stijlen met korbeels, ankerbalken, gebintplaten, gordingen en een groot aantal sporen.



Plattegrond met daarop aangegeven de positie van de genomen houtmonsters. Het cijfer geeft het monster weer zoals dat terug te vinden is in het rapport van Pressler GmbH op pagina 76.

### 8.2.2 POSITIE EN DATERING VAN DE GEBOORDE BALKEN IN DE CONSTRUCTIE

Er zijn in totaal zeven monsters genomen uit de gebintconstructie. Er is getracht om zoveel verschillende onderdelen van de constructie te bemonsteren zodat er een grote verscheidenheid van informatie ingewonnen kan worden over de gebinten. Zo is bijvoorbeeld ook de balk (monster 7) in de achtergevel van het bedrijfsgedeelte bemonsterd, hoewel deze balk in de constructie een vreemde positie inneemt. Mogelijk is de balk in de achtergevel hergebruikt en afkomstig uit de huidige voorgevel, die in 1807 is opgemetseld.

De meest opvallende balk in de huidige constructie is de ankerbalk van het laatste gebint waarin de initialen zijn gekerfd, inclusief een Christusmonogram en het jaartal 1773. Er is getracht om ook van deze balk (monster 6) een monster te nemen. Helaas kon enkel vanaf de onderzijde van de balk worden geboord, hoewel het spinhout aan de bovenzijde van de balk is gesitueerd. Hierdoor is dit monster vermoedelijk niet geschikt voor een datering maar wel meegezonden naar het laboratorium voor analyse.

Hieronder volgt een analyse van de genomen monsters.



De tweede ankerbalk in de gebintconstructie met bij de rode cirkel het gat waaruit het boormonster is genomen. Deze balk is gedateerd op 1771 +/- 6 jaar.

MONSTER 1 en 2: Deze twee monsters zijn genomen uit dezelfde balk. Dit is de tweede ankerbalk in de gebintconstructie, gepositioneerd in het stalgedeelte. De balk is van eikenhout (latijn: quercus) en heeft in totaal 43 tot 50 jaarringen en 4 tot 8 spintringen. Het hout is afkomstig uit de omgeving van Bentheim in west Duitsland, vlak over de grens bij Enschede.

Vanwege het aantal aanwezige ringen kan worden geconcludeerd dat de balk in 1771 is gekapt, met een marge van 6 jaar.



Het monster uit de stijl aan de rechterzijde van het eerste gebint is genomen op zolderhoogte.





**De linker stijl van het derde gebint is ook vanaf de zolder bemonsterd.**

MONSTER 3: Het derde monster, afkomstig uit een eikenboom, is genomen uit de rechter stijl van het eerste gebint en mogelijk afkomstig uit de omgeving van Steinfurt, gelegen tegen de grens met Nederland ter hoogte van Enschede.

Helaas heeft dit monster te weinig jaarringen (27) om een harde datering op te leveren. Wel heeft de balk 8 spintringen en een wangkant. Hierdoor kan worden gezegd dat de balk in de herfst of winter is gekapt. Mogelijk is dit in het jaar 1772 gebeurd.

MONSTER 4: Dit eikenhouten monster is afkomstig uit de linker stijl van het derde gebint. Helaas zijn er te weinig jaarringen en spintringen aanwezig om te kunnen achterhalen waar deze balk vandaan komt en hoe oud de boom is geweest bij kap.

MONSTER 5: Het vijfde monster is ook van eikenhout en afkomstig uit de gebintplaat. Helaas zijn er te weinig jaarringen en spintringen aanwezig om te kunnen achterhalen waar deze balk vandaan komt en hoe oud de boom is geweest bij kap.



**De balk van essenhout waaruit monster 6 is genomen.**

MONSTER 6: Dit monster is afkomstig uit de derde ankerbalk, voorzien van de gekraste IHS-inscriptie met initialen en het jaartal 1773. Al tijdens het nemen van het monster viel op hoe hard het hout is ten opzichte van de andere balken. Door de hardheid van het hout is dan ook geen volledig monster uit de balk genomen. Helaas levert het monster bij gebrek aan ringen geen datering op. Wel kan worden geconcludeerd dat de balk van essenhout is (latijn: *fraxinus excelsior*).

MONSTER 7: Aan de achterzijde van het stalgedeelte is een oudere strijkbalk aanwezig. Aangezien de balk de afmeting aanneemt van de breedte van de stal en voorzien is van dezelfde pengaten als de overige ankerbalken kan worden aangenomen dat deze balk onderdeel is van de gebintconstructie. Door de aanwezigheid van pengaten voor rechte stijlen aan de onderzijde van de balk is niet geheel duidelijk of de balk altijd op deze plek heeft gelegen.

De eikenhouten balk leverde bij gebrek aan ringen geen datering op.



**De eikenhouten balk in de achtergevel van het stalgedeelte vormt de ankerbalk van het vierde gebintpaar.**





### 8.3 CONCLUSIES

Het dendrochronologische onderzoek naar de gebintconstructie in de boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden heeft interessante informatie opgeleverd. Zo blijkt de constructie van de eikenhouten ankerbalkgebinten uit het derde kwart van de achttiende eeuw te stammen. De datering van de tweede ankerbalk kan met enige zekerheid worden vastgesteld op 1771 met een verloop van 6 jaar. Hoewel dit de enige balk is die een zekere datering heeft opgeleverd kan, in samenhang met de onbetrouwbare datering van de rechter stijl van het eerste gebint en het ingekerfd jaartal 1773 in de ankerbalk van het derde gebint, een plausibele datering voor de huidige constructie van de boerderij worden opgesteld van 1773.

Vanuit bouwhistorisch oogpunt is het interessant dat de gebinten zijn opgetrokken in eikenhout. Opmerkelijk is de lage kwaliteit van het eikenhout, mede bevestigd door de reeks van ongedateerde monsters uit de gebintconstructie van de boerderij aan de Langestraat 10 in Dieden. Dit hout lijkt afkomstig te zijn uit (kleinschalige) productiebossen, die mogelijk in de omgeving van Dieden hebben gelegen. Bosbouw komt sinds de middeleeuwen voor. Vanaf de late middeleeuwen en in de vroegmoderne tijd wordt bosbouw vanwege de hoge houtprijzen geprofessionaliseerd en geïntensiveerd. Geschat wordt, dat er rond het midden van de achttiende eeuw al rendementen van boven de 10% per jaar gehaald kunnen worden.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> N. de Vijlder en S. Berghmans, 'Van gemeenschapsgoed naar privaat bezit? Bosbeheer in de zeventiende en achttiende eeuw', in: *Casus De Arenbergs: heemkunde en lokaal-erfgoedpraktijk in Vlaanderen*, (2014).

<sup>16</sup> G. van Tussenbroek, *Historisch hout in Amsterdamse monumenten. Dendrochronologie – houthandel – toepassing*, Amsterdamse Monumenten 3, Amsterdam 2012, p.32-33.

Ondanks al deze vernieuwingen zal men in de noordelijke Nederlanden hout vanaf de late middeleeuwen moeten gaan importeren, waarbij het grenenhout veelal uit Scandinavië en het Zwarte Woud afkomstig is en, zij het in minder grote hoeveelheden, eikenhout uit het Rijn- en Maasgebied.<sup>16</sup> Ook de ankerbalk uit het tweede gebint is uit deze regio afkomstig.

Hoewel er in de Nederlanden relatief veel bosarme regio's waren, ging de lokale bevolking voor een deel in haar houtnoden voorzien door middel van houtkanten; de hagen van boompjes en struiken aan de rand van velden en weiden, die een belangrijke houtbron voor de plattelandsbevolking vormde. Mogelijk is de es waaruit het derde ankerbalkgebint is gezaagd afkomstig uit een dergelijke houtkant, aangezien de toepassing van essenhout in het achttiende-eeuwse bouwbedrijf niet veel voorkomt.

De boerderij Langestraat 10 in Dieden is gebouwd in de lijn van een lange en traditionele bouwtraditie. De toepassing van een ankerbalkgebint binnen boerderijbouw komt reeds voor in het midden van de vijftiende eeuw en gaat door tot in de negentiende eeuw.<sup>17</sup>

Ook het optrekken van vakwerkwanden, waarvoor aanwijzingen zijn gevonden in de vorm van pengaten in de muurplaat op de noordelijke zijgevel, behoort tot een eeuwenoude bouwtraditie die reeds in de hoge middeleeuwen voorkomt en tot in de huidige tijd doorgaat.<sup>18</sup>

<sup>17</sup> Zie noot 13, p.27.

<sup>18</sup> C. Eggen, *Vakwerkbouw. 600 jaar bouwen met hout en leem in Zuid-Limburg en omstreken*, Nijmegen 2015.

